

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 3, Aralık/December 2024]

Gökhan COŞGUN

<https://orcid.org/0000-0001-8052-9358>

Dr. Öğretim Üyesi

gokhancosgun@hitit.edu.tr

Hitit Üniversitesi

<https://ror.org/01x8m3269>

İlahiyat Fakültesi

Türk İslam Edebiyatı Bölümü

Ortak Mahlas Sorununun Farklı Bir Tezahürü: Ali Emirî'nin Tahmislerinin Aidiyeti Üzerine

*A Different Manifestation of the Common Pseudonym
Problem: On the Belonging of Ali Amiri's Tahmis*

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 29.10.2024

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 19.12.2024

Yayın Tarihi | *Date Published*: 30.12.2024

Coşgun, G. (2024). Ortak Mahlas Sorununun Farklı Bir Tezahürü: Necib'in (Sultan III. Ahmet ve Eşrefzade Abdulkadir) Şiirlerine Ali Emirî'nin Tahmisleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(3), 1406-1440.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1575351>

Coşgun, G. (2024). A Different Manifestation of the Common Pseudonym Problem: On the Belonging of Ali Amiri's Tahmis. *Journal of Academic Language and Literature*, 8(3), 1406-1440. <https://doi.org/10.34083/akaded.1575351>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Katkı Oranı Beyanı <i>Author Contributions</i>	Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir <i>Author's contribution rates to the study are equal.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Gökhan COŞGUN | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)

Öz

Bir şairin kimliğinin belirlenmesinde ve diğer şairlerden ayırt edilmesinde etkin olan en önemli hususlardan biri hiç şüphesiz eserlerinde tercih ettiği mahlasıdır. Kadim bir sanat geleneğinin hem icracıları hem de taşıyıcıları olan şairler, istemeseler de müşterek mahlas kullanımından kurtulamamışlardır. Edebiyat tarihimizde ve alanla ilgili araştırmalarda ortak mahlas tercihinden kaynaklı hatalar yapılmış, pek çok şairin hayatı, eserleri ve şiirleri başka şairlere mal edilmiştir. Bu bağlamda şiirlerinde “Necîb” mahlasını kullanan iki şairden Sultan III. Ahmed ile Eşrefzâde Abdülkâdir'in de şiirleri karıştırılmış, Eşrefzâde'nin birçok şiiri Sultan III. Ahmed'e atfedilmiştir. Bu karışıklığın Osmanlı'nın son döneminde yetişen mudakkik bir âlim olan Ali Emîri'nin eliyle yapılmış olması ortak mahlas sorununun edebiyat araştırmaları için ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Söz konusu şiirlerin karışmasına sebebiyet vermesiyle birlikte Ali Emîri, hanedana olan bağlılığının ve muhabbetinin bir tezahürü olarak Sultan III. Ahmed'e ait olduğunu düşündüğü 52 manzumeyi tahmis/tesdis/terkib etmiş, her manzumenin başında Sultan'ı ağdalı bir dille öven nesir bölümleri eklemiştir. Bu çalışmada söz konusu 52 manzumenin şekil ve muhtevası üzerinde kısaca durulduktan sonra, manzumelerin zemininde kullanılan şiirlerin hangi şaire ait olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Sultan III. Ahmed'in şiirlerine yazıldığı düşünülen 52 tahmis/tesdis/terkibin 39'unda zemin şiir olarak Eşrefzâde'nin şiirlerinin, geriye kalan 13 şiirde ise Sultan'a ait şiirlerin, zemin şiirler olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla Ali Emîri'nin, Sultan III. Ahmed'in şiirlerinden çok Eşrefzâde'nin şiirlerini tazmin ettiği görülmüştür. Bu çalışmayla hem Ali Emîri'nin aslında kimin şiirlerini tazmin ettiğinin ortaya çıkarılması hem de Sultan III. Ahmed'in edebî yönünü ele alan hemen hemen bütün çalışmalardaki bu konudaki hatalı bilgilerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği hususu dikkatlere sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Ortak Mahlas, Tahmis, Necîb, Sultan III. Ahmed, Eşrefzâde Abdülkâdir, Ali Emîri.

Abstract

One of the most important issues that are effective in determining the identity of a poet and distinguishing him from other poets is undoubtedly the pseudonym he prefers in his works. Poets, who are both performers and carriers of an ancient artistic tradition, could not get rid of the use of common pseudonyms even if they did not want to. In our literary history and in researches related to the field, mistakes have been made due to the common pseudonym preference, and the lives, works and poems of many poets have been attributed to other poets. In this context, the poems of Sultan Ahmed III and Eşrefzâde Abdülkâdir, two poets who used the pseudonym “Necîb” in their poems, were confused, and many of Eşrefzâde's poems were attributed to Sultan Ahmed III. The fact that this confusion was made by Ali Emîri, a scholar of the late Ottoman period, shows how important the problem of common pseudonyms is for literary studies. Not content with this, Ali Emîri, as a manifestation of his devotion and affection for the dynasty, tahmis/tesdis/terkib 52 verses that he thought belonged to Sultan Ahmed III, and added prose sections praising the Sultan in eloquent language at the beginning of each verse. In this study, after briefly discussing the form and content of these 52 verses, it is tried to determine which poet the poems used in the background of the verses belong to. In this

context, it was determined that Eşrefzâde's poems were used as the ground poems in 39 of the 52 tahmis/tedis/terkibs thought to have been written to Sultan Ahmed III's poems, while the Sultan's poems were used as the ground poems in the remaining 13 poems. Therefore, it is seen that Ali Emîrî compensated Eşrefzâde's poems more than Sultan Ahmed III's poems. This study will not only reveal whose poems Ali Emîrî actually indemnified, but also draw attention to the fact that erroneous information on this subject in almost all studies on the literary side of Sultan Ahmed III should be revised.

Key words: Classical Turkish Literature, Common Pseudonym, Tahmis, Necîb, Sultan Ahmed III, Eşrefzâde Abdülkâdir, Ali Emîrî.

Giriş

Geleneksel edebiyatımızın sanatçılara vazettiği teşrifata bağlı şairler, icra ettikleri sanatın özelliklerini yansıtan ve eserlerinin diğer sanatçıların eserleriyle karışmasını önleyen kendilerine has imza hükmündeki mahlasları kullanmışlardır.¹ “Bir şairin asıl adından başka edebiyatta kullandığı ismi” (Ongun, 1936, s. 75) olarak tanımlanan mahlas, şairin edebî estetiğinin bir parçasıdır ve şairin dünya görüşünün, kişiliğinin, eşya ve hadiselerle bakışının bir tezahürüdür. Türk edebiyatındaki ilk örneklerinin Şeyhî tarafından verildiği mahlas (Yıldırım, 2006, s. 12), başta klasik edebiyatımızın temsilcileri olmak üzere yüzyıllar boyunca pek çok şair tarafından kullanılmış, bu gelenek küçük farklılıklarla günümüze kadar ulaşmıştır.

Şairler mahlas seçiminde her ne kadar özgün olmaya gayret etmişlerse de² asırlardır süregelen bir geleneğin hem klasik edebiyatın hem tekke ve hem de halk edebiyatının müntesipleri tarafından benimsenmesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak bazı şairler ortak mahlas kullanımından kurtulamamışlardır.³ Ortak mahlas kullanımı tezkire

¹ Nitekim şairler ve şiirleri için mahlasın ve mahlas seçiminin ne denli önemli olduğunu Harun Tolasa bir çalışmada şöyle ifade etmektedir: “...mahlasın, o devir şairi ve şiir çevresi için basit bir mesele olmadığı, onun hem şair hem de şiir için bir kimlik özelliği taşıdığı, başkalarıyla karıştırılmama, başkalarından ayırt edilme unsuru olduğu; eser sahiplerinin tespit edilmesinde, eserin ortadan kaybolup gitmemesinde, şairin tanınıp belirlenmesinde ve kendini göstermesinde en önemli rolü oynadığı açıkça anlaşılır.” (Tolasa, 2002, s. 238). Ayrıca edebiyat geleneğinde mahlas ve mahlas kullanımı ile ilgili bilgi için bkz. (Akün, 1994, ss. 394-396).

² Bu meyanda Şeyh Galib gibi bazı şairlerin özgün olma adına mahlasını değiştirdiği, Nevâyî gibi bazı şairlerin birden fazla mahlas kullandığı görülmektedir. Şairlerin mahlas değiştirmeye ve birden fazla mahlas kullanmaya yönelten sebepler ile birden fazla mahlası olan şairler için bkz. (Kurtoğlu, 2006, ss. 71-91; Kiraz, 2018, ss. 30-32).

³ Bu bağlamda kapsamlı bir çalışma yapan Mustafa İsen, şairleri ortak mahlas kullanmaya yönelten amiller üzerinde durmuş, tezkirelerde geçen ve aynı mahlası kullanan şairleri tespit ederek listelemiştir. Söz konusu çalışmaya göre 41 şair tarafından tercih edilen “Feyzi” edebiyatımızda en sık kullanılan mahlas olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine “Abd” kökünden türetilen mahlasların da şairler tarafından sıklıkla kullanıldığı görülmüştür (İsen, 1997, s. 205). Her ne kadar ilgili çalışma ortak mahlas kullanan şairleri bütüncül olarak görme açısından faydalı bir araştırma olsa da zamanla yeni bilgilere ulaşılması ve kaynak eserlerin araştırmacıların istifadesine sunulmasıyla birlikte İsen’in çalışmasındaki ortak mahlas kullanan şair sayıları da değişmiştir. Nitekim, Mustafa Erdoğan kendi çalışmasında bazı mahlasların bilinenden daha fazla kullanıldığına değinmiştir (Erdoğan, 2009, s. 57).

yazarları tarafından da hoş karşılanmamış, aynı mahlası tercih eden ve şairlik kumaşı olmayan kişileri eleştirmişler⁴, benzer mahlaslı şairlerin birbirine karışmaması için kendilerine göre ayırma bulmaya çalışmışlardır. Nitekim Kınalızâde Hasan Çelebi, eserinde “Hâfız mahlaslı üç şairi birbirinden tefrik etmek için, Hâfız-ı Acem, Hâfız-ı Sirozî, Hâfız-ı Konevî” diyerek şairleri memleketleriyle birlikte zikretmiş (Kınalızâde, 2017, ss. 282-284), Esad Mehmed Efendi ise “Behcet” mahlasını kullanan dört şairin tefriki için isimlerinin yanına “Hekimbaşı, Mustafa Efendi-zâde, Fahreddin-zâde” gibi meslek ya da onları diğerlerinden farklı kılan özelliklerini belirtmiştir (Esad Mehmed Efendi, 2018, ss. 77-78). Eserlerinde gerekli ihtimamı göstermeye çalışmış olsalar da bazı tezkire yazarları ortak mahlas kullanan şairlerin şiirlerini, hayat hikâyelerini veya eserlerini birbirleriyle karıştırmaktan kurtulamamışlardır (Erdoğan, 2009, s. 58).

Necîb mahlasıyla şiirler kaleme alan, Eşrefoğlu Rûmî'nin yedinci kuşaktan torunu olan Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi de ortak mahlas kullanımından kaynaklı karışıklıktan nasibini almış, şiirleri aynı mahlasla manzumeler yazan Sultan III. Ahmed'e atfedilmiştir (Coşgun, 2024b, ss. 230-264). Bu karışıklığın, Osmanlı'nın son döneminde yetişen mudakkik bir âlim olan Ali Emîrî'nin eliyle yapılmış olması, ortak mahlas sorununun klasik şiirimiz/ divan şiirimiz adına ne denli önemli ve girift bir mesele olduğunu göstermesi açısından oldukça dikkate değerdir. Her ne kadar Ali Emîrî'yi bu karışıklığa sevk eden önemli nedenler olsa da onun gibi binlerce kitaba vukufiyeti olan birinin bile ortak mahlas kullanımından kaynaklı iki şairin şiirlerini karıştırmayı, aynı mahlası tercih eden şairlerin şiirlerinin tefrik edilmesinin oldukça güç olduğunu göstermektedir.

Sultan III. Ahmed'e atfedilen şiirlerin büyük bir kısmının aslında Eşrefzâde'ye ait olduğunun tespit edildiği bir çalışmada da zikredildiği üzere (Coşgun, 2024 ss. 230-264) ortak mahlastan kaynaklanan bu karışıklık Ali Emîrî ile başlamış, Mehmed Sirâceddin ile devam etmiştir. Sultan III. Ahmed'in şairlik yönüyle ilgili olarak günümüze kadar yapılan bütün çalışmalarda bu karışıklık süregelmiş III. Ahmed'in tasavvufane şiirlerinin bulunduğu, onun bir peygamber âşığı olduğu zikredilmiştir.⁵

Ali Emîrî'nin Sultan III. Ahmed ile ilgili yaptığı bu hata, başka bir karışıklığın daha doğmasına neden olmuştur. Şöyle ki sultanın şiirlerini derleyen Ali Emîrî, tertip ettiği dîvânçede bulunan manzumelerden 52'sini tahmis/tesdis/terkib etmiş ve bu tazminleri “*Sultân Ahmed-i Sâlis Hazretlerinin Gazaliyyât ve Ebyâtıyla Tahmîsi*” başlığı altında bir araya getirmiştir.⁶ Söz konusu tazminler incelendiğinde 52 manzumenin 39'unun

⁴ Önemli tezkire yazarları arasında yer alan Gelibolulu Âlî, büyük şairlerin mahlasını kullanmanın doğru olmadığını dile getirmiş (Gelibolulu Âlî, 2017, ss. 77-78); Latifi ise meşhur şairlerle aynı mahlası paylaşmanın bedava ırgatlık olduğunu, daha kötüsünün ise meşhur şairin kötü şiirlerinin mahlasını kullanan kişiye, aynı mahlası kullanan şairin iyi şiirlerinin de meşhur şaire atfedilmesi olduğunu zikretmiştir (Latifi, 2018, s. 397).

⁵ Sultan III. Ahmed'in şairliği ve edebi yönü ile ilgili yapılan çalışmalar ve bu çalışmalardaki hatalar için bkz. (Ak, 2001, ss. 305-319; Güngör, 2009, ss. 82-91; İlhan, 2024, ss. 166-195; İsen & Bilkan, 1997, ss. 213-215; Karakurt, 2020, ss. 31-32; Tuncer, 2022, ss. 287-296; Çabuk, 2016, ss. 262-270; Yılmaz, 2021, ss. 275-287).

⁶ Bu başlık *Divânçe* ve tahmislerin bulunduğu nüshanın başına yazılmış olup tahmislerin başladığı nüshanın ikinci kısmında özel bir adlandırma bulunmamaktadır.

zemininde Eşrefzâde Abdülkâdir'in şiirlerinin kullanılmış olduğu, Ali Emîrî'nin bilmeden Eşrefzâde'nin şiirlerini tazmin ettiği görülmektedir. Bu karışıklık silsilesinin son halkasında ise bu tahmis/tesdis/terkiblerin Sultan III. Ahmed'in şiirleri için kaleme alındığının dile getirilip tanıtımının yapıldığı çalışma bulunmaktadır. Söz konusu makalede, tazmin edilen şiirlerin tamamının Sultan III. Ahmed'e ait olduğu söylenmiş, başka bir şaire ait olma ihtimali göz önünde bulundurulmamıştır (İlhan, 2024, ss. 166-195).

Bu çalışmada Sultan III. Ahmed ve Eşrefzâde Abdülkâdir'in hayatlarına kısaca değinildikten sonra Ali Emîrî'nin söz konusu şiirlerin karıştırılmasındaki rolü üzerinde durulacaktır. Daha sonra ilgili nüshanın tanıtımı yapıp içinde bulunan tahmis/tesdis/terkiblerin şekil ve muhteva özellikleri hakkında özet bilgiler sunulacaktır. Son olarak 52 manzumenin zeminini oluşturan şiirlerin hangisinin Sultan III. Ahmed'e hangisinin Eşrefzâde'ye ait olduğu tespit edilip sonuçlar ortaya konacaktır.

1. Şairler

1.1. Sultan III. Ahmed (ö. h. /1149/m. 1736)

Osmanlı devletinin on dördüncü padişahı olan Sultan III. Ahmed, h.1084/m.1673 tarihinde dünyaya gelmiştir. Babası Sultan IV. Mehmed (ö. h. 1104/m. 1693), kardeşi Sultan II. Mustafa (ö. h. 1115/m. 1703)'dır. Devrin önemli âlimlerinden dersler alarak kendini geliştiren Sultan III. Ahmed, kardeşi Sultan II. Mustafa'nın tahttan indirilmesiyle birlikte 1703 yılında tahta çıkmıştır. 1730 yılında çıkan Patrona Halil İsyanı sonucu tahttan indirilmesine kadar yirmi yedi yıl Osmanlı Devletini yöneten Sultan III. Ahmed, yeniliğe açık bir padişah olarak tarihe geçmiştir. Yeniliğe açık olmasının bir tezahürü olarak saltanatı döneminde diğer devletlere elçi tayin edilmiş,⁷ bir matbaada ilk defa Türkçe bir eser bastırılmış, Avrupa'dan mimarlar getirilerek İstanbul'un farklı yerlerine kasırlar ve Avrupai tarzda çeşitli mimari eserler yaptırılmış, çiçekçilik bir meslek hâline gelmiş ve çini, kâğıt, kumaş fabrikaları kurulmuştur.⁸

Sanata ve sanatsal faaliyetlere ilgi duyan Sultan III. Ahmed, özellikle hat sanatıyla meşgul olmuş, devrin önemli hattatlarından sayılan Hafız Osman'dan (ö. h. 1110/m. 1698)⁹ nesih ve sülüs; Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi'den (ö. h. 1182/m. 1768)¹⁰ nestalik dersleri almıştır. Günümüze ulaşan kırka yakın hat eseriyle en çok eser bırakan

⁷ Sultan III. Ahmed döneminde Batı'ya gönderilen ve Batı medeniyeti hakkında ilk kapsamlı bilgilerle dönen elçi Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'dir. Mehmed Efendi'nin hayatı ve Batı medeniyeti hakkındaki düşünceleri için bkz. (Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, 2017).

⁸ Sultan III. Ahmed'in hayatı, ailesi ve saltanatı hakkında geniş bilgi için bkz. (Tuncer, 2023).

⁹ Aklam-ı sittede devir açan, rika, sülüs ve nesih hattında verdiği eserlerle günümüzde etkisi hâlâ hissedilen Hafız Osman'ın hayatı, sanatı ve hat sanatında oluşturduğu ekol hakkında bilgi için bkz. (Dere, 2001).

¹⁰ Veliyyüddin Efendi'nin kendisi ve eserleri hakkında bilgi için bkz. (Serin, 2010, ss. 361-363).

üç padişah'tan biri sayılan Sultan III. Ahmed (Tuncer, 2022, s. 403), sanatını hat ile göstermiş, başta hattatlar olmak üzere sanat erbabını himaye etmiş ve desteklemiştir.¹¹

“Necîb” ve “Ahmed” mahlaslarıyla şiirler kaleme alan Sultan III. Ahmed, az da olsa şiir ile meşgul olmuş; bazı cami ve türbeler için tarih beyitleri yazmıştır. Devrinin; Nedîm (ö. h. 1143/m. 1730), Seyyid Vehbî (ö. h. 1149/m. 1736), İzzet Ali (ö. h. 1147/m. 1734), Vak'anüvis Râşid Mehmed (ö. h. 1148/m. 1735), Nahîfî (ö. h. 1151/m. 1738) gibi ünlü şairlerini himayesine almış, şiir meclisleri düzenlemiştir.¹²

Sultanın şiirlerinden bahseden az sayıda tezkire yazarı, şairliği ve şiirlerinden “dürr-i şâhvâr” (Mîrzâzâde, 2018, s. 80), “misl-i nâdir bir sultân-ı mâhir” (Şehrîzâde Vahdetî, t.y., s. 51a), “ebvâb-ı bedî'adan her biri bir mısra'ında lâmi” (Ali Nureddin, 1311, s. 12) şeklinde övgüyle bahsetmiş, bazı şiirlerinden örnekler vermiştir. Ali Emîrî Efendi, Sultan III. Ahmed'e ait olduğunu düşündüğü şiirleri ve sultanın cami, türbe gibi yapılar için kaleme aldığı tarih manzumelerini bir araya getirerek “Sultan Ahmed-i Sâlis Hazretleri'nin Gazeliyâtı” başlığı altında bir divançe tertip etmiştir.¹³

1730 yılında tahttan indirilmesinden sonra ailesiyle birlikte kapatıldığı Topkapı Sarayının özel bir bölümünde altı yıl daha hayat süren Sultan III. Ahmed, 1736 yılında hastalığa bağlı nedenlerden dolayı vefat etmiştir (Tuncer, 2022, s. 140).

1.2. Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi (ö. h. 1202/m. 1787)

Kâdirî tarikatının Osmanlı sahasındaki önemli kollarından birinin kurucusu sayılan ve Kâdirîlik'in Anadolu topraklarında yayılmasını sağlayan Eşrefoğlu Rûmî'nin (ö. h. 874/m.1469-70[?])¹⁴ yedinci kuşaktan torunu olan Abdülkâdir Efendi, h.1115/1703 yılında, Bursa'nın döneminin etkili dergâhlarından İncirli Eşrefzâde Dergâhı'nda dünyaya gelmiştir (Vassâf, 2015, s. 110). Abdülkâdir Efendi, ilk öğrenimini Eşrefî ekolün güçlü temsilcilerinden olan, Bursa dergâh kütüphaneleri arasında önemli bir yeri bulunan, İncirli Dergâh Kütüphanesi'ni kuran, *Enisül-cenân*¹⁵ adında sekiz ciltlik Arapça bir tefsir kaleme alan babası Ahmed İzzeddîn Efendi'den tamamlamıştır. Babasının yanında ilk öğrenimini tamamlayan Eşrefzâde, dönemin önemli âlimlerinden Arapça ve Farsça dersler almış, zâhiri ve bâtını ilimleri öğrenmiştir (Güzel, 2023, ss. 252-253).

İzzeddin Efendi, oğlu Abdülkâdir Efendi'nin ilmî ve tasavvufî yönünün tekamülünde en önemli rolü üstlenmiştir. Tasavvufî bir kültür ortamında bulunmasının da etkisiyle genç yaşta -18-22 yaşları arasında- babası İzzeddîn Efendi'ye intisap etmiş ve kısa sürede

¹¹ Sultan III. Ahmed'in Türk hat sanatına katkıları ve önemli hat örnekleri için bkz. (Derman, 2013; Erdem, 2019).

¹² Saltanatı döneminde pek çok şaire hamilik eden, şiir meclisleri düzenleyen Sultan III. Ahmed'in şairlere yaklaşımı, dönemindeki şairlerin sultan hakkındaki görüşleri ve sultanın şiir meclislerinde bulunan şairler hakkında geniş bilgi için bkz. (Duman, 2022, ss. 66-149)

¹³ Divançedeki şiirler belli bir tenkide tabi tutulmadan yayınlanmıştır (İlhan, 2016).

¹⁴ Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatı, tasavvufî görüşleri ve Eşrefiyye tarikatı hakkında geniş bilgi için bkz. (Özkan, 2013).

¹⁵ Enisül-cenân üzerine bir doktora çalışması bulunmaktadır. bkz. (Çalık, 2009).

babasının önemli halifeleri arasına girmiştir (Coşgun, 2024a, ss. 53-56). İzzeddin Efendi ile birlikte pek çok ilim meclisinde bulunan Abdülkâdir Efendi, babasının h.1150'li yıllarda hastalanması nedeniyle İncirli Eşrefzâde Dergâhı'na vekâleten post nişin olarak tayin edilmiştir (Tennûrizâde, 1229, s. 12a). Babasının h. 1153 yılında vefat etmesiyle birlikte dergâha asaleten atanan Eşrefzâde, yarım asır bu dergâhın meşihatını üstlenmiş, babasından devraldığı tefsir derslerini vefatına kadar devam ettirmiştir.

Yaşadığı dönemde Eşrefiyye tarikatı içerisinde saygın bir konuma yükselen Abdülkâdir Efendi, bu saygınlığını Bursa eşrafi arasında da sürdürmüş, hayatının son döneminde Bursa şehir ayanları arasına girmiştir (Alkan Günay, 2012, s. 47; Tekdemir, 2004, s. 52). Abdülkâdir Efendi, doğduğu ve -belli ziyaretler hariç- hiç ayrılmadığı İncirli Eşrefzâde Dergâhı'nda h. 21 Rebiulâhir 1202/m. 30 Ocak 1788 tarihinde vefat etmiş ve Bursa İncirli Dergâhı haziresine defnedilmiştir (Yıldırım, 2022, s. 255).

Yarım asır bir dergâhın meşihatını üstlenen, halka irşat faaliyetlerinde bulunan Abdülkâdir Efendi, makamının gereği ve cediti Eşrefoğlu Rûmî ile babası İzzeddin Efendi'nin izinden gitmiş, zâhirî ve bâtını ilimleri şahsında toplamış dergâhına gelenlerle bu ilmi paylaşmıştır. Eşrefî kültürden tevarüs eden geleneği devam ettiren Abdülkâdir Efendi, manzum ve mensur eserler kaleme almış, eserleri ile halkı irşat etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda arkasında elli yıl boyunca Bursa'nın önemli camilerinde ve dergâhında haftanın dört günü yapmış olduğu tefsir derslerini topladığı "*Zübdetü'l-beyân fî Tefsî'l-Kur'ân*"¹⁶ ve "*Muhtasarü Zübdetü'l-beyân*"¹⁷ adlı Arapça iki tefsir kitabı; mevlid gecelerinde dergâha gelen muhibbanın okuması üzere manzum olarak kaleme alınan Türkçe bir "*Mevlidi'n-nebi*";¹⁸ Necib mahlasıyla tasavvufi şiirlerinin toplandığı bir de "*İlâhiyât Divânı*"¹⁹ bırakmıştır.

1.3. Ali Emîrî Efendi (ö. 1924) ve Ortak Şiirlerin Karışmasındaki Rolü

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yetişen önemli münevverleri arasında yerini alan Ali Emîrî Efendi, h.1274/m.1858 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. Osmanlı kültür ve medeniyetinin benimsenerek yaşandığı, eğitilmiş bir ailenin içerisinde bulunması hasebiyle küçük yaşta bu kültüre ve bu kültür ortamında üretilen eserlere ilgi duymuş, ilmî gelişimine paralel olarak bu ilgi ve alakası artarak devam etmiştir. Bu ilgi ve alakasının bir sonucu olarak Türk dili ve edebiyatının en önemli kaynak eserleri

¹⁶ Bu eser, babasının yarım kalan tefsir derslerini tamamladıktan sonra, haftanın dört günü vermiş olduğu tefsir derslerinin toplanmasıyla meydana gelmiştir. Üç cilt hâinde Arapça olarak kaleme alınan eser, Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi Genel 994-996 numaralarda müellif hatıyla kayıtlıdır. Eser üzerinde şimdiye kadar akademik bir çalışma yapılmamıştır.

¹⁷ Abdülkâdir Efendi'nin ikinci defa tertip ettiği tefsir derslerinin yazıya geçirilmiş hâli olan Arapça bir tefsir olup iki cilttir. Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi Genel 997-998 numaralarında müellif hatıyla kayıtlı eser hakkında şimdiye kadar akademik bir çalışma yapılmamıştır.

¹⁸ Hem muhteva hem de kelime kadrosu itibarıyla *Vesiletü'n-necât*'la pek çok benzerliği olan eser, mevlid gecelerinde okunmak üzere yazılmıştır. Hz. Peygamber'in sadece viladet bölümünü içeren ve 242 beyitten oluşan eser üzerine bir sempozyum bildirisi sunulmuştur. Bkz. (Kara, 2005).

¹⁹ Abdülkâdir Efendi'nin daha çok tasavvufi aşk neşvesiyle kaleme alınan *Divân*'ı Gökhan Coşgun tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır bkz. (Coşgun, 2024a).

arasında yer alan *Divânu Lügâti't-Türk*'ü kütüphanelerimize kazandırmış, çoğu nadir ve müellif hattı olan yaklaşık otuz bin eserin toplanmasını sağlamış ve Millet Kütüphanesi'nin kurulmasına öncülük etmiştir (Ali Emîri, 2020, s. 77). Bununla birlikte Ali Emîri, tarih ve edebiyata dair çıkardığı dergilerle edebiyatla ilgili görüşlerini serdetmiş; dönemin gazetelerinde yazdığı farklı pek çok yazılarla tenkit ve eleştirilerde bulunmuş; Osmanlı döneminde kaleme alınan ve önemli olduğunu düşündüğü eserleri neşre hazırlamış; görevde bulunduğu vilayetlerle alakalı biyografik çalışmalar yapmış çok yönlü bir münevver olarak öne çıkmıştır (Ali Emîri, 2020, ss. 80-130).

Ali Emîri'yi dönemin münevverlerinden farklı kılan bir özelliği de onun Osmanlı Hanedanı'na duyduğu muhabbet ve bu muhabbetin bir neticesi olan hanedan üyelerinin şiirlerini toplaması ve bu şiirlere tahmis/tesdis/terkipler kaleme almasıdır.²⁰ Bu bağlamda Ali Emîri'nin en önemli eseri *Cevâhirü'l-mülûk*'tur.²¹ Eserde şiirle meşgul olan hanedan üyelerinin şiirleri hakkında manzum olarak kısa değerlendirmelerde bulunulduktan sonra Osman Gazi'den Muhibbî mahlasıyla bir divan tertip eden Kânûnî Sultan Süleyman'a kadarki padişahların şiirlerinin tahmis/tesdis/terkibleri yer almaktadır. Osmanlı hanedanına sevgi ve bağlılığını her fırsatta dile getiren Ali Emîri, Sultan III. Ahmed'e ait olduğunu düşündüğü mecmualarda gördüğü şiirler ile bazı mimari yapılar, şahıslar ve hat eserleri için kaleme alınan tarih beyitlerini toplayarak "*Sultan Ahmed-i Sâlis Hazretleri'nin Gazeliyatı*" başlığı altında bir divançe tertip etmiştir. Bununla da yetinmeyen Ali Emîri, bu divançede bulunan 52 manzumeye -diğer padişah şiirlerinde olduğu gibi- tahmis/tesdis/terkib yazmıştır.²²

III. Ahmed'in şiirleri üzerine yapılan daha önceki çalışmamızda delilleriyle ortaya konulduğu üzere Sultan III. Ahmed'e ait olarak düşünülen ve Mehmed Sirâceddîn Efendi'nin h. 1325/m. 1907 yılında kaleme aldığı *Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ* adlı tezkire ile birlikte (Mehmed Sirâceddîn, 2018, ss. 21-22) ilim âleminde Sultan III.

²⁰ Ali Emîri, Osmanlı sultan ve şehzadelerinin şiirlerini toplama ve onları tazmin etmeyi hanedana duyduğu minnattarlığın bir tezahürü olarak görmüştür, bu düşüncesini *Cevâhirü'l-mülûk*'ün mukaddimesinden oluşan ilk cildinde şu ifadelerle dile getirmektedir: "Selâtin-i müşârun ileyhime vesîle-i tezâkür-i rahmet olmak üzere bir hizmet ü ubûdiyyetde bulunarak ihrâz-ı şeref ü mefsharet etmekliğim esbâbını birçok tasavvur eylediğim hâlde bir vesîle-i münâsibe-i hüsnâ bulamıyordum. Bin üç yüz sekiz (m.1890) senesinde Kırşehir Sancağı Muhâsebeciliğinde bulunduğum esnâda bir gün Yavuz Sultân Selîm Han Hazretleri'nin 'Beni bir gözleri âhûya zebûn etdi felek' mısra-ı belâgat-itimâmı tekrâr eylemiş ve tekrâr eyledikçe tahsîn-hân-ı selâtin olmuş idim. Mısra-ı mezkûrî tahmîs arzûsına düşüdüm. Karaladığım bir şey elden ele gezerek Ankara Vilâyeti Gazetesiyile de neşr edildi. Dâhil ü hâric-i vilâyetden takdîri hâvî birçok mektûblar aldım. Bunun üzerine selâtin-i muazzame-i Osmâniyyenin âsâr-ı şâhânelerini cem ü tertib ü tevbîb etmeğe karar verdim." (Ali Emîri, 1319, 1/19-20).

²¹ Söz konusu eser, İdris Kadioğlu, Halil Çeçen ve Ramazan Sarıçecek tarafından yayına hazırlanmış, Diyarbakır Valiliği'nce basılmıştır (Ali Emîri, 2013).

²² Söz konusu tahmisler Enes İlhan tarafından "*Ali Emîri'nin Sultan Şairlere Yazdığı Tahmislere Ek: III. Ahmed Şiirlerinin Tahmîsâtı*" başlığı altında tanıtılmıştır. İlgili çalışma tahmis/tesdis/terkiblere konu olan zemin şiirlerin tamamının Sultan III. Ahmed'e ait olduğu varsayımı üzerine kurulmuş, manzumeler bu minvalde tanıtılmış ve incelenmiştir. Oysa bu çalışmada da görüleceği üzere 52 manzumenin ancak 13'ü Sultan III. Ahmed'e aittir. Ali Emîri tarafından yapılan yanlışlık son olarak söz konusu çalışmada da tekrarlanmıştır. Bkz. (İlhan, 2024, ss. 166-195).

Ahmed'in edebî yönü hakkında yapılan bütün çalışmalarda sıklıkla başvurulan *Sultan III. Ahmed Divânçesi*'ndeki 39 şiirin sultanla aynı mahlası kullanan Eşrefzâde Necîb Abdülkâdir Efendi'ye ait olduğu kanıtlanmıştır.²³ Bu karışıklığın müsebbibinin ise yukarıda da belirtildiği üzere çok yönlü ilmî şahsiyeti yanında çalışmalarını belli bir titizlikle yürüten mudakkik bir âlim olan Ali Emîrî olması da ayrıca dikkate değer bir konudur. Bu karışıklığın meydana gelmesinde farklı birkaç neden olmakla beraber, Ali Emîrî'nin hanedana duyduğu sevgi ve derin muhabbetin de tesiri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu muhabbetin bir sonucu olarak Ali Emîrî tarafından kaleme alınan Sultan III. Ahmed tahmis/tesdis/terkiblerinde de aynı hata ve karışıklık devam ettirilmiş, 52 manzumenin 39'unda zemin şiir olarak Eşrefzâde Abdülkâdir'in şiirleri kullanılmıştır. Bununla birlikte söz konusu eser üzerinde yapılan çalışmalarda da şiirlerin, üslup ve eda gibi şairleri birbirinden tefrik eden hususiyetlerine bakılmadan zemin şiirlerin III. Ahmed'e ait olduğu dile getirilmiş, Ali Emîrî'nin Sultan III. Ahmed'in şiirlerini tazmin ettiği söylenmiştir (İlhan, 2024, ss. 166-195).

2. Şiirler

2.1. Nüsha Tavsifi

Ali Emîrî'nin tahmis, tesdis ve terkiblerinden oluşan nüsha Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Koleksiyonu, Manzum 529/2 numarada kayıtlıdır. 79 varaktan oluşan bu nüshanın 1b-33a sayfaları arasında Ali Emîrî Efendi'nin tezkire, mecmua ve farklı mimari yapılar için kaleme alınan tarih manzumelerini derleyerek oluşturduğu Sultan III. Ahmed'e ait şiirler bulunmaktadır. Bu kısım Ali Emîrî tarafından "*Sultan Ahmed-i Sâlis Hazretleri'nin Gazeliyâtı*" şeklinde isimlendirilmiştir. Ali Emîrî'nin tahmis/tesdis/terkibleri ise mezkûr nüshanın 33b sayfasında;

“-Sultân-ı mağfûr-ı müşârun ileyh -esbağallâhu te`âlâ sicâlû ğufrânehu `aleyh-
hazretleriniñ rûh-ı a`zam-ı kâ`inât seyyid-i ekber-i mevcûdât -`aleyhi a`lâ`ş-şalavâti

²³ III. Ahmed'in şiirleri üzerine yapılan çalışmada Sultan'a ait olduğu düşünülen en az 39 manzumenin Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi'ye aidiyeti kanıtlanmıştır. Bu bağlamda karışıklığın nasıl ortaya çıktığı ve Ali Emîrî'nin bu karışıklıktaki rolü hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Yukarıda da belirtildiği üzere Ali Emîrî, hanedan sevgisinin verdiği heyecan ve iştiaqla hanedan üyelerine ait olduğunu düşündüğü her manzumeyi bir araya getirmeyi ve onları tazmin etmeyi kendine bir görev ihdas etmiştir. Dolayısıyla III. Ahmed hakkında yaptığı çalışmada ona ait şiirleri toplarken kendi kütüphanesinde gördüğü şiir mecmuasını (Ali Emîrî Manzum 632 numaralı Şiir Mecmuası) incelemiş ve içerisinde "Necîb" mahlasıyla kaleme alınmış 45 şiir tespit etmiştir. Söz konusu şiirlerin içerisinde Sultan III. Ahmed'e ait olduğu kesin olan "*Yâ ğiyâsel'l-müsteğîsin el-amân*" vasıta mısralı şiiri görmesi üzerine 45 şiirin 40'ının Sultan'a ait olduğunu düşünmüş ve ilgili mecmuadaki şiirleri III. Ahmed adına tertip ettiği divânçeye kaydetmiştir. Seçtiği şiirler incelendiğinde Ali Emîrî'nin de kendine göre bazı kriterler belirlediği o kriterlere uymayan şiirleri divânçeye dahil etmediği görülmektedir. Örneğin mecmuada geçen "*Gel Eşrefi Dergâhına*" vasıta mısralı şiirin sultana ait olamayacağını düşünmüş ve divânçeye almamıştır. Kanaatimizce bu karışıklığın meydana gelmesinde Ali Emîrî'nin hanedana duyduğu muhabbetin verdiği bir dikkatsizlik olmakla birlikte asıl amilin 632 numaralı mecmuayı tertip eden kişinin Sultan III. Ahmed'e ait olan şiirle birlikte Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi'nin şiirlerini bir arada kaydetmesidir. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. (Coşgun, 2024b, ss. 230-264)

ve ezkā'l-taḥiyyāt- efendimiz ḥazretlerinden istid'ā-yı şefā'ati muḥtevi keşide-i silkü'l-le'ali zār'at buyurdıkları na't-ı garrā-yı belāgat-i tilā-yı mülūkaneleriniñ taḥmisi-”

başlığı altında verilen

Cebiniñ maşrıq-ı mihr-i hüdâdır yâ Rasûlallâh

Leb-i ḥikmet-feşâniñ cân-fezâdır yâ Rasûlallâh

Kelâmıñ mâye-i feyz-i şabâdır yâ Rasûlallâh

Ruḥuñ bir kıt'a-i nûr-ı Hudâdır yâ Rasûlallâh

Dü çeşmiñ ḥâlet-efzâ dil-güşâdır yâ Rasûlallâh

matlılı tahmis ile başlamaktadır. Bu başlık dışında nüshanın tamamını kapsayan farklı bir başlık bulunmamaktadır.

Nüşhada bulunan satır sayıları mürettep olmayıp her sayfadaki satır sayıları farklıdır. Çoğunlukla bendler bölünmeden verilmeye çalışılmış, ancak zorunlu durumlarda diğer sayfaya kaydırılmıştır. Nüşhada 52 adet tahmis/tesdis/terkib bulunmaktadır. Her manzumenin başında bir iki satır -bazen daha da fazla- olmak üzere Sultan III. Ahmed'in övgülerini içeren metinler ve sözkonusu olan şiirin nazım şeklini belirten bir nesir bulunmaktadır. Zemin şiire ait beyitler bendin sonunda biraz öne çıkarılarak belli edilmeye çalışılmıştır.

Nüşa müellif hattı olup Ali Emiri'nin kendi elinden çıkmıştır. Muhtemelen daha sonra bastırmak ya da temize çekmek üzere yazılmış olduğunu düşündüğümüz nüshada Ali Emiri tarafından tashihler ve silip yeniden yazmalar görülmektedir.

Nüşa, 79a sayfasında bulunan ve 52. manzumenin makta bendini oluşturan

Aldı eṭrâfımı zebûn itdi beni nefis ü hevâ

Defter-i a'mâlim oldı mecma'-ı zenb ü ḥaṭâ

Rûz-ı maḥşerde n'olur ḥâlim benim yâ Rabbenâ

Olmadı bir ḥidmetim dünyâda maḥrûn-ı rızâ

Eyledim bu dört mışra'yla niyâz u ilticâ

Yâ İlâhî pür-zünûbem 'afvîñile kıl rehâ

Zerre-i iḥsânile setr it 'uyûbumı şehâ

Âsitâniñdan cüdâ itme beni rûz-ı cezâ

Enbiyâ vü mürselîn içre ḥacil itme beni

bendi ile sona ermektedir.

İstinsah tarihi ve yeri bulunmayan mukavva ciltli nüshada; nohudi renkte kâğıt üzerine siyah mürekkep kullanılmış olup 1a sayfasında Millet Kütüphanesinin, 3a sayfasında ise Ali Emîrî'nin mühürleri bulunmaktadır.

2.2. Nüshada Bulunan Manzumelerin Şekil Açısından İncelenmesi

Yukarıda da bahsedildiği üzere Ali Emîrî, Osmanlı hanedan üyelerinin kaleme aldığı şiirlerle birlikte Sultan III. Ahmed'e ait olduğunu düşündüğü 52 şiiri de tazmin etmiştir. Ali Emîrî, eserinde şiirleri üç nazım şekli ile adlandırmıştır: tahmis, tesdis ve terkeb.

Diğer hanedan üyelerinin şiirleri gibi Sultan III. Ahmed'in (!) şiirlerinin de çoğu tahmis edilmiştir. Bu bağlamda 52 manzumenin 37 tanesi tahmis nazım şekliyle yazılmış olup bunların 2'si mütekerrir,²⁴ 35'i müzdevicidir. Mütekerrir tahmislerin ikisi de Sultan III. Ahmed'e ait olan birer mısranın vasıta mısraı olarak her bendin sonunda tekrarlanmasıyla oluşturulmuştur. Müzdeviç tahmislerin 5'i Sultan III. Ahmed'in²⁵; 30'u ise Eşrefzâde Abdülkâdir'in şiirlerine yapılmıştır.²⁶ Tahmisleri yapılan zemin şiirlerinin tamamına yakını gazellerden seçilmiştir, bununla birlikte iki mısranın tahmis edildiği görülmektedir.

52 manzumenin 5'inde tesdis nazım şekli kullanılmıştır. Bunların tamamı mütekerrir tesdislerden oluşmaktadır. Bu beş tesdisin tamamında zemin şiir olarak Sultan III. Ahmed'in manzumeleri tercih edilmiştir.²⁷ Bir manzumenin (5. manzume) matla bendi beş mısradan oluşmaktadır, muhtemelen şiir yazıya geçirilirken mısra unutulmuştur.

Geri kalan 10 manzume ise "terkeb" başlığı altında zikredilmiştir. Öncelikle belirtmek gerekirse terkeb başlığı altındaki bu manzumelerin tamamında zemin şiir olarak murabba nazım şekli kullanılmıştır. Yani Sultan III. Ahmed ve Eşrefzâde Abdülkâdir'in murabba nazım şekliyle yazılan şiirlerine yapılan tazminleri Ali Emîrî "terkeb" başlığı altında toplamıştır.

Bu manzumeler klasik anlamda terkeb-i bend ya da terci-i bendden farklı yapıda kurulmuş olup -mısra sayısına göre- tesbi' ve tetsi' nazım şekillerine daha yakın bir musammat türü olduğu görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu şiirlerin tazmininde kendi içerisinde belli bir yöntem izlense de klasik tazminden farklıdır.

Terkiblerin yapısı şu şekildedir: Yukarıda da belirtildiği üzere bütün terkeblerde zemin olarak murabba nazım şekli kullanılmıştır. Ali Emîrî tarafından terkebin birinci bendinde zemin şiirin ilk bendinin ilk iki dizesine beş dize daha eklenerek yedili hâle getirilmiştir. Terkebin ikinci bendinde ise zemin şiirin ilk bendinin üç ve dördüncü dizelerine beş dize eklenmiştir. Bundan sonraki terkeb bendlerinde ya zemin şiirin bendlerinin son iki dizesine beş dize ya da tamamına (dört dizesine) üç dize ilave edilmiştir. Terkebin son

²⁴ 7 ve 44. manzume.

²⁵ 19, 23, 25, 32 ve 42. manzume.

²⁶ 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 35, 36, 37, 38, 41, 45, 46, 47, 48 ve 50. manzume.

²⁷ 4, 5, 17, 18 ve 49. manzume.

bendinde ise her zaman zemin şiirin son bendinin tamamı (dört dize) alınmış, üzerine üç mısra eklenerek terki bitirilmiştir. Nüshadaki 10 terkiğin 9'u yukarıdaki yöntemle göre kaleme alınmış ve yedili bendlerden oluşmuştur. 52. manzume ise zemin şiirin her bendine beş mısra eklenerek elde edilmiştir. Terkiğin her bendi dokuz mısradan oluşmaktadır.

10 terkiğin sadece birinde Sultan III. Ahmed'in şiiri zemin şiir olarak kullanılmıştır²⁸. Geri kalan dokuz şiirde Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi'nin şiirleri tazmin edilmiştir²⁹.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında Ali Emîrî'nin kaleme aldığı musammatların nazım şekilleri ve zemin şiirin şairi konularının daha iyi anlaşılması için aşağıdaki tablo yapılmıştır.

Zemin Şiirin Şairi	Tahmis		Tesdis	Terkib
	Müzdevic	Mütekerrir	Mütekerrir	
Sultan III. Ahmed	5	2	5	1
Eşrefzâde Abdülkâdir	30	-	-	9

Tabloda da görüldüğü üzere Ali Emîrî Efendi, Sultan III. Ahmed'in şiirlerini tazmin etmek üzere kaleme aldığı eserindeki şiirlerin 39 tanesi Eşrefzâde'ye aittir. Bununla birlikte eserinde en çok tahmis nazım şeklini kullanan Ali Emîrî, zemin şiir olarak farklı nazım şekillerinden istifade etmiştir. Tazmin edebiyatında pek sık rastlanmayan murabbaların da zemin şiir olarak kullanılmış olması ayrıca önem arz etmektedir.

2.3. Nüshada Bulunan Manzumelerin Muhteva Açısından İncelenmesi

Bir yönüyle nazireye benzeyen yazılış amacı ve işlevi ele alındığında nazirelerle pek çok ortaklığı bulunan terbi/tahmis/tesdis vb. kaleme almanın bir hedefi de zemin şiiri geçme en azından zemin şiirdeki eda ve muhtevayı yakalama çabasıdır³⁰. Dolayısıyla zemin şiir ile tazmin edilen şiir arasında muhteva, mana ve eda bakımından da bir paralelliğin bulunması edebiyat tarihçileri tarafından istenen, makbul olan bir özellik olarak zikredilmektedir (Erdoğan, 2002, ss. 17-18; İpekten, 2012, s. 100; Köksal, 2018, ss. 37-45). Bu bağlamda Ali Emîrî'nin kaleme aldığı musammatlar incelendiğinde genel olarak zemin şiirin muhteva ve barındırdığı anlam dünyasına yakın bir üslubu benimsediği görülmektedir. Bununla birlikte şiirlerin tamamının Sultan III. Ahmed'e ait olduğunu düşünmesi hasebiyle Ali Emîrî, bazı tazminlerde özelde Sultan III. Ahmed'e genelde de Osmanlı hanedan üyelerine sevgisinin bir tezahürü olarak abartılı medihlerde bulunmuştur.

Genel olarak tahmiste bulunduğu şiirlerinde Ali Emîrî, zemin şiirin muhteva ve edasını yakalamış, zemin şiirin mana bütünlüğünü bozacak bir tasarrufta bulunmamıştır. Fakat özellikle terki başlığı altında yazdığı musammatların son bendlerinde zemin şiirin

²⁸ 39. manzume.

²⁹ 16, 30, 31, 33, 34, 40, 43, 51 ve 52. manzume.

³⁰ Başta tahmis olmak üzere Türk edebiyatında musammatlarla ilgili geniş bilgi için bkz. (Yakışır, 2024).

muhtevasının dışına çıkmış, Sultan III. Ahmed'i ve onun her biri "muciz-beyân" olan sözlerini öven dizeler kaleme almıştır.

Hâzret-i Hân Aḥmed-i Sâlis şeh-i 'âlî-himem
 Eyliyor cândan niyâz-ı kibriyâ-yı zû'l-kerem
 Baḡ ne dir bu dört mıṣra' da o şâh-ı muḥterem
 'Âkıbet ber-kâm olur Hâḡdan uman derdine em
 İrişür dermân der-i Mevlâda ol sâbit-ḡadem
 İḡtiyâciñ 'arzına olsun Necîb çeşmiñde dem
 Zâhir ü bâḡın umûrum isterim Allâhdan

Yukarıda verilen bendin Ali Emîrî'ye ait olan ilk üç dizesinde sadece Sultan III. Ahmed'i öven sözlere yer verilmiş, zemin şiirin anlam bütünlüğüne uyulmamıştır.

Şiirler nazım türleri açısından incelendiğinde şiirlerin büyük bir kısmının naat türünde yazıldığı görülmektedir. 52 manzumenin 21'i Hz. Peygamber sevgisi ve övgüsünü ihtiva etmektedir. Çoğunda (18'i) Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi'nin naatları zemin şiir olarak seçilmiştir³¹. Sultan III. Ahmed'in sadece üç naatı tazmin edilmiştir³². Ali Emîrî'nin naat türünde kaleme alınan tazminlerinde zemin şiirin muhteva ve edasını yakaladığı görülmektedir. Naatların yanı sıra 4 manzume münacat özelliği taşımaktadır. Bu şiirlerin üçünde Abdülkâdir Efendi'nin³³ birinde ise Sultan III. Ahmed'in şiiri zemin şiir olarak kullanılmıştır³⁴. Yine bir şiir de Hz. Peygamber'e yakarıştta bulunularak münacatın farklı bir örneğine yer verilmiştir³⁵. Manzumelerden ikisi mevlid meclislerinin Müslümanların gönlünde uyandırdığı neşve ve bu meclislerin Allah katındaki kıymetini konu edinmekte olup iki şiirin de zeminini Eşrefzâde Abdülkâdir'in şiirleri oluşturmaktadır³⁶. Bir şiir ise mersiye türüne örnek olarak verilmiştir. Zemin şiiri Eşrefzâde'ye ait olan bu musammatta Ali Emîrî bir kişinin kaybına duyulan bir hüznün yerine dünyanın geçiciliği, ölümün hakikati, dünyadaki her şeyin bir gün yok olup asli vatanına avdet edeceği gibi konuları işlemiştir³⁷.

Yukarıda zikredilen muhtevanın yanında aşk, gönül, sevgilinin güzelliği gibi konulara yer verilen şiirler de bulunmaktadır. Yine Lale Devri denildiğinde akla ilk gelen mekânlardan olan Sâdâbâd mesire alanı ve onun içerisinde bulunan Neşât-âbad'ın güzelliklerini tasvir eden³⁸ bir manzume de bulunmaktadır³⁹. Bu manzumelerde zemin

³¹ 1, 2, 3, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 16, 26, 27, 28, 33, 46, 47, 50 ve 51. manzume.

³² 4, 5 ve 32. manzume.

³³ 34, 40 ve 52. manzume.

³⁴ 39. manzume.

³⁵ 30. manzume.

³⁶ 9 ve 31. manzume.

³⁷ 43. manzume.

³⁸ Sâdâbâd ve içerisinde bulunan kasırlar hakkında kısa bilgi için bkz. (Bilgicioğlu, 2008, ss. 379-381).

³⁹ 18. manzume.

şiiirdeki coşku ve heyecan, Ali Emrîri tarafından da sürdürülmeye çalışılmış yer yer Sultan III. Ahmed'in övgüleriyle süslenmiştir.

Muhteva açısından dikkate değer diğer bir husus da her musammatın başında nisbeten uzun sayılabilecek nesir bölümünün yer almasıdır. Manzumenin kısa bir tanıtımını ihtiva eden bu metinlerde ağdalı bir üslupla Sultan III. Ahmed övülmüş, onun takvası, adaleti, idaresi, saltanat ve gücü dile getirilmiştir. Bu metinlerden de anlaşılacağı üzere Ali Emîrî, söz konusu şiiirlerin hiçbirinin Sultan III. Ahmed'e ait olmama ihtimalini düşünmemiş, şiiirlerin aidiyetinden şüpheye düşmemiştir. Nitekim musammatların başında bulunan metinlerde bu duygu açıkça hissedilmektedir.

Sonuç olarak musammatlar muhteva açısından incelendiğinde naat ağırlıklı bir eser olduğu göze çarpmaktadır. Şiiirlerin neredeyse yarısı Hz. Peygamber'in üstün vasıflarını, onun doğumunu ve mevlid meclislerini konu edinmektedir. Ali Emîrî, musammatların çoğunda zemin şiiirin muhteva ve anlam bütünlüğünü yakalamış, zemin şiiirin edasına ve kelime kadrosuna uyma gayreti içerisinde olmuştur.

Yukarıda kısaca şekil ve muhteva özelliklerine değinilen şiiirlerin nüshadaki sırasına göre tablo hâlinde gösterilmesi yerinde olacaktır. Bu tabloda manzumelerin matla ve makta beyitleri, zemin şiiirinin şairi ve nazım şekli, vezni, tazmin edilen şiiirin nazım şekli ve kaç bend olduğu detaylı olarak gösterilmiştir.

1. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4 ⁴⁰
	Matla	Ruĥuñ bir kıt'a-i nür-ı Ĥudâdır yâ Rasûlallâh Dü çeşmin ĥâlet-efzâ dil-güşâdır yâ Rasûlallâh
Matla		Makta
Cebiniñ maşnıĥ-ı mihr-i ĥudâdır yâ Rasûlallâh Leb-i ĥikmet-feşâniñ cân-fezâdır yâ Rasûlallâh Kelâmiñ mâye-i feyz-i şabâdır yâ Rasûlallâh <i>Ruĥuñ bir kıt'a-i nür-ı Ĥudâdır yâ Rasûlallâh</i> <i>Dü çeşmin ĥâlet-efzâ dil-güşâdır yâ Rasûlallâh</i>		Meded ey pâdişâh-ı a'zam-ı ma'mûre-i dünya Amân ey şehriyâr-ı erĥam-ı maĥrûse-i ferdâ 'İnâyet it Emîri ĥastaya ey müşfik-i yektâ <i>Kerem kıl ey Ĥudâvend-i şerif-i şöĥbet-i Mevlâ</i> <i>Necîb'in derdine feyzin devâdır yâ Rasûlallâh</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4 ⁴¹		
2. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4

⁴⁰ Çalışmamızın inceleme kısmında da değinildiği üzere Ali Emîri, *Sultan III. Ahmed'in Divânçesi*'ni oluştururken daha çok 632 numaralı şiiir mecmuasından yararlanmışır. Dolayısıyla Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi'ye ait olan şiiirlerin bir kısmı mezkûr şiiir mecmuasına tam alınmamış, mecmuayı tertip edenin şiiir zevkine uygun olan beyitler seçilmiştir. Bu nedenle bazı şiiirlerin beyit/bend sayısı Ali Emîri'nin nüshası ile Eşrefzâde Abdülkâdir'in *Divânı* arasında farklılık oluşturmaktadır. Nitekim bu manzumede zemin şiiir olarak kullanılan gazel dört beyit iken gazelin Eşrefzâde'deki beyit sayısı on dokuzdur.

⁴¹ Manzume dört bend olmasına rağmen İlhan sehven beş bend olarak kaydetmiştir. (İlhan, 2024, 181).

	Matla	Cenâbın hazret-i sultân-ı dindir yâ Rasûlallâh Cemâlin matla‘-ı nûr-ı yakındır yâ Rasûlallâh
Matla		Makta
Vücûduñ şems-i eflâk u zemindir yâ Rasûlallâh Zuhûruñ iftihâr-ı mâ‘ ü tındir yâ Rasûlallâh Kelâmın lübb-i Qur‘ân-ı Mübındir yâ Rasûlallâh <i>Cenâbın hazret-i sultân-ı dindir Yâ Rasûlallâh</i> <i>Cemâlin matla‘-ı nûr-ı yakındır yâ Rasûlallâh</i>		Hulûş-ı kalb ile olmuş Emîri bende-i luţfuñ Kuluñdur çâkeriñdir müznib-i şermende-i luţfuñ Amân yâ fahr-i ‘âlem eyleme giryende-i luţfuñ <i>Necib-i zâr u ‘âciz rû-siyeh cüyende-i rahmîñ</i> <i>Turur bâbında me‘ve’l-müznibindir yâ Rasûlallâh</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
3. Manzume		
Zemin Şir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezi	Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Vücûduñda görindi sırr-ı ekber yâ Rasûlallâh Şühûduñda bulundı nûr-ı ezher yâ Rasûlallâh
Matla		Makta
Ṭarîk-i Haqq‘a nûruñ oldı reh-ber yâ Rasûlallâh Zuhûruñ kıldı dünyâyı münevver yâ Rasûlallâh Kelâmında ‘ayandır feyz-i kevser yâ Rasûlallâh <i>Vücûduñda görindi sırr-ı ekber yâ Rasûlallâh</i> <i>Şühûduñda bulundı nûr-ı ezher yâ Rasûlallâh</i>		Revâdir çıksa eflâka Emîri âh u feryâdın Ġarîk-i zenb ü ‘işyân oldı zirâ kalb-i nâ-şadın Meded yâ seyyide’l-kevneyn reh-ber eyle irşâdın <i>Necib-i zâra olsun cânibiñde luţf u imdâdın</i> <i>Ġatı muhtâc-i ihsândır bu bi-fer yâ Rasûlallâh</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
4. Manzume		
Zemin Şir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Vezi	Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Musarra (tek beyit)
	Matla	Zülâl-i şevkiñden eyle irvâ yâ habiballah Ġurutdı tâb-ı ‘işyân kalmadı tãkat bu ‘âcizde
Matla		Makta
Meded ey şeh-süvâr-ı akdes-i meydân-ı kırbullâh Amân ey kişver-i rahmedde bî-mânend-i şâhenşâh Ġabir-i cürm ü ‘işyânımsın ey peygamber-i âgâh Zâ‘ifim rû-siyâhım teşneyim şermendeyim eyvâh <i>Zülâl-i şevkiñden eyle irvâ yâ habiballah</i> <i>Ġurutdı tâb-ı ‘işyân kalmadı tãkat bu ‘âcizde</i>		Emîri ümmetiñdir Ġarq-ı âşâm u menâhidir Geçirmiş ‘ömrini Ġafletle dil-bend-i nevâhidir Ma‘âşide nazîri gelmemiş bir ‘abd-i sâhidir Seniñ ancağ kuluñdur başka fi’li cümle vâhidir <i>Zülâl-i şevkiñden eyle irvâ yâ habiballah</i> <i>Ġurutdı tâb-ı ‘işyân kalmadı tãkat bu ‘âcizde</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tesdis-i Mütekerrir/9		
5. Manzume		
Zemin Şir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Vezi	Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Musarra (tek beyit)
	Matla	Şefi‘ ü’l-müznibinsin ey şeh-i iklim-i mâ-evlâh Ġadis-i pâkıñı Sultân Ahmed eylemiş tuğrâ
Matla		Makta
Sen ol sultân-ı bâkisin hayâtıñla kıdem-hem-tâ		Ġadis-i rahmet-âsarın tesellî bağş ider her-Ġâh

Ebed mir'ât-ı hüsün'dür ezel didârına meclâ Vücuduñ dürr-e-i beyzâsına olmuş beka' deryâ Şefî'ül-müznibînsin ey şeh-i iklim-i mâ-evhâ Hadîs-i pâkıñ Sultân Ahmed eylemiş tuğrâ		Kebâ'ir ehliniñ sensin ümîdi yâ Rasûlallah Emîri çâkeriñ 'ışyân ile âlüdedir eyvâh Bu menşür-ı amâna istinâdım var faqâţ billâh Şefî'ül-müznibînsin ey şeh-i iklim-i mâ-evhâ Hadîs-i pâkıñ Sultân Ahmed eylemiş tuğrâ	
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tesdis-i Mütekerrir/10			
6. Manzume			
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)	
	Vezin	Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün	
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/6	
	Matla	Ey Rasûl-i hazret-i Hak ey şeh-i 'âlî-cenâb Nür-ı pâkıñ zerresinden zerre oldı âfitâb	
Matla		Makta	
Ey vücûdı nazîri iftîhâr-ı şeyh u şâb Ey cemâl-i bî-mişâli zübde-i ümmü'l-kitâb Ey habîb-i müctebâ ey şâfi'-i rûz-ı hisâb Ey Rasûl-i hazret-i Hak ey şeh-i 'âlî-cenâb Nür-ı pâkıñ zerresinden zerre oldı âfitâb		Ey nişân-ı imtiyâzûñ kul hüvallahü ehad Ey berât-ı bi'şetiñ teblig-i Allâhu'şamed Bu Emîri 'abdiñe ihlâş u hubbuñdur sened Bu Necîb-i bî-çâreñe ey fahr-i küil eyle meded İştîyâkıñ âteşinden derdmend oldı kebâb	
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4			
7. Manzume			
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necîb)	
	Vezin	Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün	
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Mısra	
	Matla	Bir gümüşden kal'a gördüm anda gizlenmişdi âb	
Matla		Makta	
Başladı neşr itmege nevrûz-ı yek-tâ âb u tâb Oldı berfiñ hâne-i ârâmi ber-bâd u harâb İtdi bî-çâre biraz gerçi 'inâdi irtikâb Nürdan bir top ile maşy itdi anı âfitâb Bir gümüşden kal'a gördüm anda gizlenmişdi âb ⁴²		Nüş-ı mey ol nâzenini eylemiş revnaç-nişâr Gerdeni billürveş olmuş Emîri tâb-dâr Bir lügâz tañzîmini haqqında emr itseydi yâr Remz ile tavşifine böyle iderdim ibtidâr Bir gümüşden kal'a gördüm anda gizlenmişdi âb	
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Mütekerrir/9			
8. Manzume			
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)	
	Vezin	Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün	
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/3	
	Matla	İrâ'et eyle rüy-ı feyz-bağışın baña imdâd it Nesim-i iltifatıyla gubâr-ı hecri ib'ad it	
Matla		Makta	
Amân yâ hazret-i Tâhâ bu 'abd-i mücrimi şâd it Mürüvvet kıl şefâ'at kıl kıyûd-ı gamdan âzâd it Okurken defter-i gufrânı lutfen nâmımı yâd it		Kelâm-ı Han-ı Ahmed mevc-bağşadır mül-i tab'a Virür cevân cenâb-ı Haydar-âsâ düldül-i tab'a Emîri bağ ne 'âlî feyz ider ilkâ gül-i tab'a	

⁴² Manzumenin nesir bölümünde de değinildiği üzere şiir bir mısranın tahmis edilmesinden oluşmaktadır. İlhan'da ise bu manzumenin sehven mısra değil beyitlerin tahmisi gibi gösterilmiştir (İlhan, 2024 182-183).

<i>İrâ 'et eyleyüp feyz-bağış rüyuñ baña imdâd it</i> <i>Nesim-i iltifâtıyla ğubâr-ı hecri ib 'âd it</i>		<i>Ne ârâm eylemek mümkin Necibâ bülbül-i tab 'a</i> <i>Figân-ı şayha-i na 't-ı Rasûli çurma inşâd it</i>	
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/3			
9. Manzume			
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)	
	Vezin	Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün	
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/3	
	Matla	Şafâ-bağış-ı velâdır mü 'minine meclis-i mevlid Ferağ-zâdır kulüb-ı müslimine meclis-i mevlid	
Matla		Makta	
Mağarr-ı sevkdır elh-i yakîne meclis-i mevlid Bedeldir ğurfe-i ħulud-i berîne meclis-i mevlid Mağâm-ı feyz-i a 'zamdır zemîne meclis-i mevlid <i>Şafâ-bağış-ı velâdır mü 'minine meclis-i mevlid</i> <i>Ferağ-zâdır kulüb-ı müslimine meclis-i mevlid</i>		Emiri mevlid-i pâk-ı Rasûlullah mergübdür O 'âli menkabet ins ü melek nezdinde mağlûbdür Gönülden feyz-i pâki dâfi 'i ekdâr u âşûbdür <i>Sima 'ı sîret-i mevlid Necibâ emr-i mağbûbdür</i> <i>Žiyâ virür vücûh-ı sâmi 'ine meclis-i mevlid</i>	
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/3			
10. Manzume			
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)	
	Vezin	Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün	
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5	
	Matla	Eyâ mağbûb-ı Ħağ zât-ı şerifin sırr-ı ekberdir Seniñle şadr-ı a 'lâ-yı risâlet dağhi eñhardır	
Matla		Makta	
Cemâliñ ey ħabib-i ħağış-ı mevlâ öyle enverdir Sipehrin mah u ħürşidi aña nisbetle bi-ferdir Gelince vaşfiña hep ins ü cin mehbût u muğtardır <i>Eyâ mağbûb-ı Ħağ zât-ı şerifin sırr-ı ekberdir</i> <i>Seniñle şadr-ı a 'lâ-yı risâlet dağhi eñhardır</i>		Emiri zenbimiñ miğdârına ħayrettedir dünyâ Şefi 'im de fağat a 'lâlarıñ a 'lâsıdır ħağğâ Nağar ħıl keşf ider bu nükteyi Ħan Ağmed-i yeğtâ <i>Ġariğ-i bağır-ı 'işyanım Necibâ gerçi kim ammâ</i> <i>Efendim eşfağ u hem mücrimine rağmı ekşerdir</i>	
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5			
11. Manzume			
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)	
	Vezin	Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün	
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5	
	Matla	Cemâliñ ey nebî mir 'ât-ı envâr-ı sa 'âdetdir Niğahın mağz-ı feyz-i rağmet-i esrâr-ı ru 'yetdir	
Matla		Makta	
Zülâl-i iltifâtın kevser-i firdevs-i ħudretdir Kelâm-ı selsebiliñ revnağ-ı ğülzâr-ı ħillkatdir Vücüd-ı bi-miğâliñ şeb-çerâğ-ı kenz-i rağmetdir <i>Cemâliñ ey nebî mir 'ât-ı envâr-ı sa 'âdetdir</i> <i>Niğahın mağz-ı feyz-i rağmet-i esrâr-ı ru 'yetdir</i>		Ne rütbe bu Emiri olsa da âşâma müstağrak Şefi 'ül-müznibinâ beklerim eltafiñı muğlak Vücüd-ı ağdesiñ kevnine Mevlâ eylemiş revnağ <i>Sen olduñ istinâdi 'âcizân-ı ümmetiñ ancağ</i> <i>Cenâbiñ bu Necib-i zâra divâr-ı şefâ 'atdir</i>	
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5			

12. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/6
	Matla	Cism-i pâk-ı hâzretin gâyet ile kıymetlidir Her vecihden tal'at-ı esmâ ile ziyetlidir
Matla		Makta
Uğruña cân virmege ol bende kim niyyetlidir Bir pula şaymaz cihâm öyle bir devletlidir Nâ'il-i luţfuñ olan elbette pek şervetlidir <i>Cism-i pâk-ı hâzretin gâyet ile kıymetlidir</i> <i>Her vecihden tal'at-ı esmâ ile ziyetlidir</i>		Bu Emiri vaşf-ı şânın 'âciz ü hayrândır Âsitân-ı luţfuñ ammâ çâker-i giryândır Tütüiyâ-yı hâk-ı pâynîñ talib-i ihsâmıdır <i>Dergeh-i pâkîñ ğubârı kühl-i çeşm-i câmidir</i> <i>Bu Necib'e kulluğuñ gâyet katı râğbetlidir</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/6		
13. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Gül-i hoş-bü ruğuñ reşk-âveridir Gülüñ aşlı senüñ rüyuñ teridir
Matla		Makta
Cemâlin kâ'inâtın ziveridir Yegâne matlab-ı ins ü perîdir Bütün lâhütiyân bülbülleridir <i>Gül-i hoş-bü ruğuñ reşk-âveridir</i> <i>Gülüñ aşlı senüñ rüyuñ teridir</i>		Seni vaşf eylemiş ki Rabb-i Ğaffâr Naşıl itmez Emiri 'âcizin ikrâr Ne yapsun şevkîñ eyler sevĳ-i ğüftâr <i>Ķabâ-yı vaşfîñ elbâsa Necib-i zâr</i> <i>Bu elfâzı getürdi pek ceridir</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
14. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Feyz-ı Hâk imdâd itdikde kâlem mizâb olur Ķatre-i dâd-ı Hudâ'dan havz-ı dil pür-âb olur
Matla		Makta
Luţf-ı Hâk yâr olsa bir şaĳşa cihân aĳbâb olur Her sözi sem'-i kula gevher-i şeb-tâb olur Ķâr u ĳâsake nazar şalsa gül-i şâd-âb olur <i>Feyz-ı Hâk imdâd itdikde kâlem mizâb olur</i> <i>Ķatre-i dâd-ı Hudâ'dan havz-ı dil pür-âb olur</i>		Tâlib-i taĳĳik olanlar buldı feyz-i Zül-minen Ey Emiri ĳaldılar şüret-perestân mürde-ten Neşve-i ma'nâ ile kesb-i ĳayât eyler beden <i>Gel Necibâ cür'a-i âb-ı ĳayât-ı ma'niden</i> <i>Eyle nuş andan içenler şeyĳ olursa şâb olur</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
15. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/6

	Matla	Gönül Hâk derdine mahrem gerekdir Belâ-yı 'aşkına hem-dem gerekdir
Matla		Makta
Gözünde 'aşıkânın nem gerekdir Dili derd ü ğama maķsem gerekdir Sürûra t̄alib olmaz ğam gerekdir Gönül Hâk derdine mahrem gerekdir Belâ-yı 'aşkına hem-dem gerekdir		Emîri 'aşk ile ol mest ü medhûş Hâķikât zevķini itme ferâmûş Kelâm-ı pāk-ı Aħmed Hân'ı kıl ğuş Necibâ dest-i feyz-i Hâk'la mey-nûş Olan dil 'ayn-ı cām Cem gerekdir
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
16. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/3
	Matla	Şu 'le-i zât-ı şerifin yâ Rasûl Tâb-baħş-ı dide-i 'uşşâķdır Bend ider âşüfteñi ğisûların Kaşların mihrâb-ı pür-eşvâķdır
Matla		Makta
Ey Rasûl-i a 'zam-ı ķudret-şümûl Raħmet-i Raħmân'a ey naķş-ı ğuşûl Buldı nür-ı 'aşkıña her kim vuşûl Olmaz artıķ her dü 'âlemde melûl Vird ider bu nazmı erbâb-ı 'uķûl Şu 'le-i zât-ı şerifin yâ Rasûl Tâb-baħş-ı dide-i 'uşşâķdır		Hâzret-i Hân Aħmed-i 'irfân-şî'âr Buldı ğikmetle Emîri iştihâr Yazdı bu dört mişra'ı pek âb-dâr Ĝül cemâliñ olduĝında âşikâr Âh-ı dil-süz bülbülâna oldı kâr Bu Necib veş şad hezâr vardır hezâr Ruħların mir 'ât-ı pür-eşvâķdır
Nazım Şekli/Birim Sayısı: / terkib 4		
17. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Vezin	Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Musarra (tek beyit)
	Matla	Oldı işbu mişra '-ı na 't-ı celil ü mu 'teber Kilk-i Sulţân Aħmed ibn Hân-ı Muħammedden eser
Matla		Makta
Oldı peydâ ma 'den-i ğikmetde yek-tâ bir ğüher Hâşılâtın bir yere cem 'eyledi ya baħr u ber Ya zühûra geldi bu ser-levħa-i ķuds-ı hüner Haţt-ı şulţân Aħmed'e hayrân olur cinn ü beşer Oldı işbu mişra '-ı na 't-ı celil ü mu 'teber Kilk-i Sulţân Aħmed ibn Hân-ı Muħammed'den eşer		Şanki koymuşdur ğurûfi dürr ü gevher şekline Ey Emîri belki bir rûĥ-ı muşavver şekline Reng-i ğibri beñzemiş müşk-i mu 'aţtar şekline Virmiş imdâd-ı ilâhi zib ü ziver şekline Oldı işbu mişra '-ı na 't-ı celil ü mu 'teber Kilk-i Sulţân Aħmed ibn Hân-ı Muħammed'den eşer
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tesdis-i Mütেকerrir/10		
18. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Vezin	Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Musarra (tek beyit)

	Matla	Biz şafâ ile Neşât-âbâdı itdik çün maķar Saña da ey ğam 'adem-âbâda lâzımdır sefer
Matla		Makta
	Nev-bahârın feyzi virdi kâ'inâta zib ü fer Sebz-reng oldı zemîn eşküfe-pîrâ her şecer Eyledi 'azm-i gülistân halk-ı 'âlem ser-be-ser Oldı hem-râhim benim de bir civân-ı nükte-ver <i>Biz şafâ ile Neşât-âbâdı itdik çün maķar Saña da ey ğam 'adem-âbâda lâzımdır sefer</i>	Şeb-nem-i berrâķa 'aks itdikçe nür-ı âfîtab Her biri elmâs-ı raķşân şeklin eyler iktisâb Gülşen-i 'âlem Emiri buldı feyz-i bî-hisâb Oldı güya her çiçek yâķüt-ı aķmer dürr-i nâb <i>Biz şafâ ile Neşât-âbâdı itdik çün maķar Saña da ey ğam 'adem-âbâda lâzımdır sefer</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tesdis-i Mütekerrire/10 ⁴³		
19. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Veziin	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Hücüm-ı ceys-i ğamdan baña bir kehf-i emân olmaz Sirişk-i dide hün oldı ki hiç bir dem nihân olmaz
Matla		Makta
	Bu miñnetġahda dil-h`âh üzre kimse kâmurân olmaz Gönül naħlinde şeh-bâz-ı sürûra âşiyân olmaz Esir-i kayd-ı miñnet olmadık hiç bir zamân olmaz <i>Hücüm-ı ceys-i ğamdan baña bir kehf-i emân olmaz Sirişk-i dide hün oldı ki hiç bir dem nihân olmaz</i>	Düşün rüz-ı cezâyı ey Emiri hevli vâfirdir Saña a'şâb-ı cismiñ her biri bir ġaşm-ı zâhirdir O yerde ġâkim-i muţlak Cenâb-ı Rabb-i Kâdirdir <i>Varınca 'arşâġah-ı ġaşre kim şâh u gedâ birdir Cevâbıñ var mı anda ey Necib kim zebân olmaz</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5		
20. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Veziin	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Sâġar-ı 'aşķ ile her dem neş'ever mestâneyiz Vaķtimiz yok şahv için biz dâ'imâ sekrâneyiz
Matla		Makta
	Şanma ki mest ü ġarâb gerdeş-i peymâneyiz Dil-ġarâb olmakla ma'mûruz 'aceb vîrâneyiz Gerçi ser-mestiz faķaķ müstâġni-yi mey-ġâneyiz <i>Sâġar-ı 'aşķ ile her dem neş'ever mestâneyiz Vaķtimiz yok şahv için biz dâ'imâ sekrâneyiz</i>	Zir ü bâlâya naķar şaldıkça çeşm-i dil müdâm Ķudret-i Mevlâ 'iyân eyler nizâm u intizâm Gülşen-i dehri Emiri eyledim teftiş-i tâm <i>Dost hevâsından Necibâ yokdur özge bir merâm Fîl-ġaķıķa böyledir ġâl ġayrıya bigâneyiz</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
21. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Veziin	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	'Âlem-i mülk-i derûnum daķt idüp cânân-ı 'aşķ

⁴³ Manzume on bend olmasına karşın İlhan'ın çalışmasında dokuz bend olarak kaydedilmiştir (İlhan, 2024, s.185).

		Hışn-ı dilde hükümün icrâ eyledi sultân-ı 'aşk
Matla		Makta
Sinede cevläna geldi derd-i bî-pâyân-ı 'aşk Merkez-i ceş-i hücum oldu yine meydân-ı 'aşk Rekz olundu burc-ı kalb üzre livâ-yı şân-ı 'aşk <i>Âlem-i mülk-i derûnum zabt idüp cânân-ı 'aşk</i> <i>Hışn-ı dilde hükümün icrâ eyledi sultân-ı 'aşk</i>		'Aşk-ı Mevlâ'dır Emîrî âdeme lâyık olan Hâzret-i Allâh'a rabt-ı kalb ider 'âşık olan Bağ naşil eyler te'âlî 'aşk ile fâ'îk olan <i>Nağd-i 'ömürin bezl ider ma 'şük için şâdik olan</i> <i>Ey Necîb itmez tereddüd cân virür kurbân-ı 'aşk</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
22. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Gül-i zîbâ cenâb-ı hâzretîñ ol rüyüdür ancağ Zebân-zed müşk-i Rûmî'de o verdiñ büyüdür ancağ
Matla		Makta
Haķikât gülşeni zât-ı şerîfîñ küyüdür ancağ O küy-ı rahmetiñ feyz-i ilâhî cüyüdür ancağ O cüyîñ da şefâ'at selsebîli şuyüdür ancağ <i>Gül-i zîbâ cenâb-ı hâzretîñ ol rüyüdür ancağ</i> <i>Zebân-zed müşk-i Rûmî'de o verdiñ büyüdür ancağ</i>		Vezândır bād-ı rahmet gülşen-i sir-âb-ı lutfuñda Emîrî kevseriñ feyzî 'ayândır âb-ı lutfuñda Şefâ'at reng ü bü olmuş gül-i şad-âb-ı lutfuñda Necîb-i dermend kemter kuludur bâb-ı lutfuñda <i>Kerem kılmağ kadîmî aña lutf-ı hüyudur ancağ</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
23. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necîb)
	Vezin	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Ey gönül sen maṭlab-ı a'lâyî taḫşîl itmediñ Var ise zâd-ı reh-i 'uḳbâyî tekmiñ itmediñ
Matla		Makta
Ey gönül zühd ü riyâyî 'aşka tebdil itmediñ Mürşid-i seccâde-i irşâda tebcil itmediñ Ḥanḳâh-ı 'aşka tekbîr ü tehliñ itmediñ <i>Ey gönül sen maṭlab-ı a'lâyî taḫşîl itmediñ</i> <i>Var ise zâd-ı reh-i 'uḳbâyî tekmiñ itmediñ</i>		Naḳş-bend-i 'âlem-i imkân olan Rabb-i Mucîb Ey Emîrî herkese fevz ü necât itsün naşîb Âh idüp bu beyti tekrâr eylesün her bir edîb <i>Ey gönül bir dem leb-i iḳbâl ile mişl-i Necîb</i> <i>Kûşe-i seccâde-i 'irfâm taḳbil itmediñ</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
24. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Mef'ülü mef'ülü mef'ülü fe'ülün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Ey 'âşık-ı şeydâ yine divâne mi geldiñ Maḳşûd ḳoḳusun almağa meydâna mı geldiñ
Matla		Makta
Ey dil bu cihân mülkini seyrâna mı geldiñ Teftîş-i serâ-perde-i imkâna mı geldiñ Ey bülbül-i hoş-nağme gülistâna mı geldiñ		Ḥan Aḫmed-i Sâlis o şehinşâh-ı mu'allâ Nüş itdi haḳikât ḳadehinden mey-i ma'nâ Keşf eyler Emîri anı bu nazm-ı dil-ârâ

<i>Ey 'âşık-ı şeydâ yine dîvâne mi geldiñ</i> <i>Mağşûd kokusun almağa meydâna mı geldiñ</i>		Sâkı-i ezel şerbetini şundı Necibâ Bu neş'eyi izhâr ile mestâne mi geldiñ
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
25. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Vezin	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Esir-i zülfünüm kâkül-perişân bir efendimsiñ Dil-i divâneme zencir-zen-i şâhib-kemendimsiñ
Matla		Makta
Mariz-i 'aşkıñım Loğmân-ı cân-ı müstemendimsiñ Zebûn-ı hecriñim şayyâd-ı tab'-ı derdmendimsiñ Şikâr-ı çeşmiñim bir şâh-bâz-ı ser-bülendimsiñ <i>Esir-i zülfünüm kâkül-perişân bir efendimsiñ</i> <i>Dil-i divâneme zencir-zen-i şâhib-kemendimsiñ</i>		Hümâyün-nutq-ı pâk-ı Hazret-i Hân Ahmed-i mağfûr Lisân-ı eşdikâda olsa şâyandır eger mezkûr Emiri şadıkân itsün bu beyti kalbe de mestûr <i>Gerek cevriñle mahzûn it gerek lutfuñla kıl mesrûr</i> <i>Gerek ağlat gerek güldür efendimsiñ efendimsiñ</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
26. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/8
	Matla	Berç urup nûr-ı cemâliñ yâ Rasûl Pür-ziyâ kıldı cihâmı şağ u sol
Matla		Makta
'Âleme Qur'an gibi itdiñ nüzûl Kâ'inâtın mağşadı buldı huşûl Derk-i envârında kâşırdir 'ukûl <i>Berç urup nûr-ı cemâliñ yâ Rasûl</i> <i>Pür-ziyâ kıldı cihâmı şağ u sol</i>		Bu Emiri kıldı mecrûh u garib Derdine dermân iden yoç bir tabib İştiağın koymadı tab u şekib <i>Nâ-tüvândır çâker-i zârîñ Necib</i> <i>Tut eliñ kıldır saña itsün vuşûl</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/6		
27. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/8
	Matla	Ey gül-i pâkize-i sırr-ı ezel Gelmedi mânend-i ra'nân bir güzel
Matla		Makta
İşte mevcûdât-ı Rabb-i lem-yezel İşte târih-i ümem işte düvel İşte gülzâr-ı cihân işte milel <i>Ey gül-i pâkize-i sırr-ı ezel</i> <i>Gelmedi mânend-i ra'nân bir güzel</i>		Ey cemî'-i enbiyâya hâtime Aldı etrâfım kıyûd-ı mazleme Bir nigâh it bu Emiri âşime <i>Yâ Rasûlallah Necib-i mücrime</i> <i>Kıl kerem tâ irmeye aşlâ hâlel</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/6		

28. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Şem 'îne pervâneym ko yanayım ben yâ Rasûl Feyzîne 'atşâneym şun kıanayım ben yâ Rasûl
Matla		Makta
Bir ıtuşmuş ıtâ'ir-i bi-lâneym ben yâ Rasûl Şevk ile mehcür-ı âb u dâneym ben yâ Rasûl Öyle süzânım ki âteş-hâneym ben yâ Rasûl Şem 'îne pervâneym ko yanayım ben yâ Rasûl Feyzîne 'atşâneym şun kıanayım ben yâ Rasûl		İtmedim hüşn-i 'amel kesbin Emîri i' tiyâd Eyledim dâ'im ıtâa üstünde ırşar u 'inâd Yâ Hâbiballah mürüvvet kıal meded feryâd u dâd Nîm-nigâh-ı cûd ile olsun Necîb âbâd u şâd Lutf u ihsân it kıatı vîrâneym ben yâ Rasûl
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5		
29. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Şem 'i zât-ı kibriyâ pervânesidir bu gönül Feyz-i esrâr-ı Hüdâ kâşânesidir bu gönül
Matla		Makta
Âşinâyân-ı cihân bigânesidir bu gönül Sohbet-i bezm-i ezel divânesidir bu gönül Murg-ı 'aşkıñ âteşin bir lânesidir bu gönül Şem 'i zât-ı kibriyâ pervânesidir bu gönül Feyz-i esrâr-ı Hüdâ kâşânesidir bu gönül		Naıl-i tedbirin dilersin dest-i a' dâ dirmesün Bâğ-ı maşşüduñ Emîri yâ gül-i ğam virmesün Şakla sırrın öyle kim fikri hâşüduñ irmesin Hücre-i kalbin Necîb hıfz eyle ağıyar girmesün Zîrâ kim sultân-ı 'aşkıñ hânesidir bu gönül
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
30. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/4
	Matla	'Acizân-ı ümmete rûz-ı cezâ İt nigâhıñla 'inâyet yâ Rasûl Şânıña olan terahhümdür sezâ İt nigâhıñla 'inâyet yâ Rasûl
Matla		Makta
Ey Hâbib-i bi-nazîr-ı kibriyâ Ey şefî' i müznibin-i mâ-sivâ Ey ümid-i a'zam-ı pîr ü fetâ 'Acizim zenb ü ıtâdan yok rehâ Eyerim bu nazım ile 'arz-ı ricâ 'Acizân-ı ümmete rûz-ı cezâ İt nigâh ile 'inâyet yâ Rasûl		Ey Emîri 'ömrüm olmuştur tebâh Gitdim elden şefkat itmezse o şâh Eyerim bu dört mışra 'a nigâh Olmuşum 'işyânla gerçi rû-siyâh Hâlimiz düşvârdır şad-ğüne âh Fâhr-ı 'âlemdir Necîb bize penâh İt nigâh ile 'inâyet yâ Rasûl
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terkib/5		

31. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/3
	Matla	Ey derûni âteş-i 'aşk-ı Rasûl ile yanan İstimâ'-ı mevlid-i pâk-ı Rasûl'e hâzır ol Kâlbî dâ'im ser-te-ser şevk-i Rasûl ile tolan İstimâ'-ı mevlid-i pâk-ı Rasûl'e hâzır ol
Matla		Makta
Fahır-ı âlemdir habib-i kibriyâ-yı Müste'ân Halk olundu nûr-ı pâkından zemîn ü âsumân Kışsa-i mevlidine müş tâk'dır kerrübiyân Mevlid-i pâk-ı Rasûlullahdır dünyâya cân Bağ ne dir Han Aḥmed-i Sâliḡ şeh-i mu'ciz-beyân Ey derûni âteş-i 'aşk-ı Rasûl ile yanan İstimâ'-ı mevlid-i pâk-ı Rasûl'e hâzır ol		Mevlid-i pâk-ı Rasûlullah'a eyle ilticâ Ḥâkîd'r ol meclisiñ çeşme Emiri tütüiyâ Kıl bu dört mışra' ile âdâb-ı 'abdiyyet edâ Rûy-ı cânâ saç gül-âb-ı na't-ı pâk-ı Muştafâ Micmer-i dilde 'abir-i şevki yak ol pür-şafâ Şerbet-i 'aşk-ı Rasûl'e kıl Necibâ eş-şalâ İstimâ'-ı mevlid-i pâk-ı Rasûle hâzır ol
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terkib/4		
32. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Ey nebiler serveri maḥbûb-ı ins-i ḥâşş u 'âm Kıl şefâ'at bendeñe cürm ile olmayım melâm
Matla		Makta
Ey Veliler mefḥarı mümtâz-ı mecmû'-ı enâm Ey Şâfiler rehberi sultân-ı rahmet-ittisâm Ey dü'âlem ziveri şâhen-şeh-ı yek-tâ-makâm Ey nebiler serveri maḥbûb-ı ins-i ḥâşş u 'âm Kıl şefâ'at bendeñe cürm ile olmayım melâm		Nazım Sultân Aḥmediñ oldı Emiri pâk u ḥâş Eyledi bâb-ı Ḥabibullâha kesb-i ihtîşâş Gösterür her na't-ı pâki böyle biñ kudsi ḥavâş Aḥmedâ gel olmak isterseñ eger ğamdan ḥalâş Ol Rasûliün sünnetinde olasıñ şâhib-makâm
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5		
33. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/4
	Matla	Zât-ı pâk-ı Muştafâ'ya 'aşıkım Cânla fahır-ı cihâna 'aşıkım Maḥsem-i feyz ü nevâdir ol şerif Menba'-ı cüd u 'aḫaya 'aşıkım
Matla		Makta
Mefḥar-ı âl-i 'abâya 'aşıkım Ḥâzret-i nûr-ı duḫâya 'aşıkım Ser-firâz-ı mâ-sivâya 'aşıkım 'Aşıkım şems-i hüdâya 'aşıkım Hem bu beyt-i cân-fezâya 'aşıkım		Ey Emiri itsün ol şâhi be-kâm Cennet ü ru'yetle Ḥayy-ı lâ-yenâm Bağ ne 'âlidir bu dört mışra'-ı tām Eşiginde 'abd-i memlûk ol müdâm Andan özge yokdur a'lâ-yı merâm

<i>Zât-ı pāk-ı Muştāfāya 'aşıkım Cân ile fehrü'l-verāya 'aşıkım</i>		<i>Salṭanat budur Necibā bil tamām Şimdi zât-ı müctebāya 'aşıkım</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terkib/5		
34. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/4
	Matla	İlâhî 'âcizem za'fım nümâyân Hemân ihsânına kıldım Efendim Gelüben kıpına üftân u hayrân Hemân ihsânına kıldım Efendim
Matla		Makta
Hudâyâ sensin ol Hâllâk Rahmân Senin eltâfına yok ḥadd ü pâyân Seversin 'aczin ikrâr itse insân İder sulṭân Aḥmed Ḥan-ı zî-şân Bu müfred ile niyâz-ı luṭf u ihsân <i>İlâhî 'âcizim za'fım nümâyân Hemân ihsânına kıldım efendim</i>		Rahîmâ sensin ol bî-misl ü enbâz Emîri 'abdîñ itsün 'afvîñ iḥrâz Bu dört mıṣra'ı kıldım ḳalbe dem-sâz <i>Ḳabûl-i dergehin maḥbûb-ı ser-bâz Olurlar fâ'ikü'l-akrân u mümtâz İlâhum ḳıl Necib'i vâkıf-ı râz Hemân ihsânına kıldım efendim</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terkib/3		
35. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Kıt'a/5
	Matla	Dil-beste olup Ḥazret-i Mevlâ'ya ṭurursañ Maḳşûda vüṣûl saña nümâyân ola bir gün
Matla		Makta
Ġafletde niçün ey dil-i kâhil oturursuñ Müstagraḳ-ı âlâm olarak böyle çürürsüñ Ḳıl tevbe şadûḳ ol nazar eyle ne görürsüñ <i>Dil-beste olup cânib-i Mevlâ'ya ṭurursañ Maḳşûda vüṣûl saña nümâyân ola bir gün</i>		Tezyin-i şifât eyler ise 'aşḳ ile her kim Divân-ı mükâfata olur lâyıḳ-ı taḳdîm Bu ḳavle sen daḫi ol Emîri gibi teslim <i>Merd nâmı Necibâ aña şâyeste olur kim Kânûn-ı muḥabbetde o süzân ola bir gün</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5		
36. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Buldu zıkrullâh ile dil murḡı şimdi lânesin Li-ma'allâh evcine ḳondu görüp cânânesin
Matla		Makta
Bülbül-i 'aşḳ oldu seyr it bu gönül pervânesin Ġoncası şem'-i rızâdır gör cihân ferzânesin Lâne-i tevḫîd bildi mâ-sivâ kâşânesin <i>Buldu zıkrullâh ile dil murḡı şimdi lânesin</i>		Ey Emîri sırr-ı 'aşḳullâhı izḫâr eylediñ Şayḫa-i dil-süz-zıkrullâhı tekrâr eylediñ 'Âlemi ḫikmet rumûzundan ḫaberdar eylediñ <i>Gülşen-i tevḫîd-i Ḥaḳda keşf-i esrâr eylediñ</i>

<i>Li-ma 'allāh evcine kōndı görüp cānānesin</i>		<i>Bülbül-i şeydā mısın āyā Necibā yā nesin</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5		
37. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Mekteb-i 'irfân içre okuyan 'aşk nâmesin Çeşme-i feyz-i Hudâdan tōldurur peymânesin
Matla		Makta
Kim imiş aña edeb ikliminiñ 'allâmesin 'İlme sa'y eyle donandırmaz cemal ü câmesin Kevşer-i 'ilm-i ledünne lüle eyler hâmesin Mekteb-i 'irfân içre okuyan 'aşk nâmesin Çeşme-i feyz-i Hudâdan tōldurur peymânesin		Bahşe 'acizdir Emiri bunda hussad-ı leccüc Ehl-i himmet kayd-ı nâsütüyyeden eyler hürüc Pâye-i kadri olur hem-sâye-i zâtü'l-burüc Şâhid-i kaçdı anuñ kim ide a'lâya 'urüc Sâye mi şala Necib dünyâya bir de hânesin
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/3		
38. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Kıt'a/6
	Matla	Nikâbın gönca rüyundan giderdikde aña bülbül Olup hayrân tōlar 'âlem anıñ zâr u fiğânından
Matla		Makta
Hezârândır çemende nazır-ı mir'ât-ı feyz-i gül Aña bir başka hâlet bahş ider şevk-i cemal-i gül Şafâsından dem-i vuşlatda eyler baş naşil gülgül Nikâbın gönca rüyundan giderdikde aña bülbül Olup hayrân tōlar 'âlem anıñ zâr u fiğânından		Haķikât bahrınınñ gavvâşı oldum sa'y u gayretle Teħarrî eyledim lü'lü-i feyzi dest-i himmetle Emiri añladım 'avn-ı Cenâb-ı Rabb-i 'izzetle Bu dürr-i remz-i 'aşka sen de rağıbsan şadâkatle Necibâ dil şadefdir aña tevħidîñ nişânından
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/3		
39. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/5
	Matla	Zikriñ ile olmuşum raṭbu'l-lisân Yâ ğıyâşe'l-müsteğîsin el-emân 'Aşkıñ ile eylerim âh u fiğân Yâ ğıyâşe'l-müsteğîsin el-emân
Matla		Makta
Ey kerim-i a'zam-ı vahdet-nişân Ey haķikî pâdişâh-ı kün fe-kân Kudretiñden zerredir kevn ü mekân Hâme-i Ħan-ı Aħmed mu'ciz-beyân Oldı bu tevħid ile hikmet-feşân Zikriñ ile olmuşum raṭbu'l-lisân Yâ ğıyâşe'l-müsteğîsin el-emân		'Anber-i hoş-bü degildir böyle tiḫ Nazm-ı şeħle kıl Emiri kesbe zib Nuṭkudur bu dört mışra'-ı muşib İki 'âlemde eyâ Rabb-i Mucib Herkesiñ maķşüdüm eyle naşib Zerre-i 'aşkıñ niyâz eyler Necib Yâ ğıyâşe'l-müsteğîsin el-emân

Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terkib/6		
40. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/3
	Matla	Giceler bidâr olup şad cânile kılup recâ Zâhir ü bâtin murâdım isterim Allâh'dan Derdile pür-zâr olup Hağ'dan niyâz eyle rehâ Zâhir ü bâtin murâdım isterim Allâh'dan
Matla		Makta
Olmadı bir tâ'atim dünyâda maqrûn-ı rızâ Defter-i a'mâlim oldı mecma'-ı zemb ü hağâ Merkez-i 'abdiyyeti itmek gerek insâna câ Añladım bu nükteyi oldum 'alâyıkdan rehâ Eyledim bu müfred-i rağşânı tab'a reh-nümâ <i>Giceler bidâr olup şad cân ile kılup recâ Zâhir ü bâtin umûrum isterim Allâhdan</i>		Hzret-i Han Aħmed-i Sâliş şeh-i 'âli-himem Eyliyor cândan niyâz-ı kibriyâ-yı zû'l-kerem Bağ ne dir bu dört mışra'da o şâh-ı muħterem <i>Âkibet ber-kâm olur Hağdan uman derdine em İrişür dermân der-i Mevlâda ol şâbit-ķadem İhtiyâcın 'arzına olsun Necib çeşminde dem Zâhir ü bâtin umûrum isterim Allâhdan</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terib/4		
41. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Vaşl-ı yâra himmeti gel pîr-i 'irfânda ara Vech-i pâka ru'yeti mir'ât-ı imânda ara
Matla		Makta
Feyz-i zikrullâhı kalb-i merd-i zî-şânda ara İsm-i a'zam sırrını mühr-i Süleymânda ara Çâre-i derd-i dili dermân-ı Loğmânda ara <i>Vaşl-ı yâre himmeti gel pîr-i 'irfânda ara Vech-i pâka ru'yeti mir'ât-ı imânda ara</i>		Çeşm-ber-ħâk ol ħuzûr-ı mürşid-i zî-şâna gel Ey Emîri merkez-i 'abdiyyet-i Raħmâna gel Mecma'-ı envâr-ı zikrullâh-ı feyz-efşâna gel <i>Ṭavķ-ı 'aşķı gerden-i sıdķa taķup meydâna gel Fevz ü maķşûdı Necibâ sen bu divânda ara</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5		
42. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Vezin	Müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Ṭoldur cihâm ey gönül tekrâr-ı Hû yâ Hû ile Tâ ki münevver ola dil envâr-ı Hû yâ Hû ile
Matla		Makta
Olsun müdâm ağzında dil ezķâr-ı Hû yâ Hû ile Tezyîn-i kalbîn sa'yi ķıl güftâr-ı Hû yâ Hû ile Bul feyz-i Hağķı muttaşıl iķrâr-ı Hû yâ Hû ile <i>Ṭoldur cihâm ey gönül tekrâr-ı Hû yâ Hû ile Tâ ki münevver ola dil envâr-ı Hû yâ Hû ile</i>		Her zerre-i ħikmet-nişân her ķaķre-i 'ibret-feşân Ĥürşid ü mâh u aħterân el-ķışsa arz ü âsumân Eyler Emîri hep 'ayân esrâr-ı Ĥayy-ı Müste'an <i>Hû ile ṭolmuşdur cihân bu sırâ sen itme gümân Eyle Necibâ gel fiğân tekrâr-ı Hû yâ Hû ile</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/5		

43. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/3
	Matla	'Azizim eylediñ çün 'azm-i cânân Vedâ' olsun vedâ' el-ħükmü li'llâh Vişâl-i Ĥağ'la olduñ şad u ĥandân Vedâ' olsun vedâ' el-ħükmü li'llâh
Matla		Makta
<p>Ĝurüb eyler semânda şems-i tâbân Olur âfil zemîne ĥüsn-i ĥübân Bu yolda oldu câri ĥükm-i Yezdân Misâfirdir cihânda cümle insân Yazar bu beyti Ahmed Ĥan-ı zî-şân 'Azizim eylediñ çün 'azm-i cânân Vedâ' olsun vedâ' el-ħükmü li'llâh</p>		<p>Cihân degmez beliyât-ı şikâka Emiri olma mâ'il ĥumturâka Bu dört mışa'ı yaz ĥâk u revâka <i>Yanar muĥlişleriñ nâr-ı firâka</i> <i>Şabâĥ-ı ĥaşre dek bu ihtirâka</i> Necibâ ağlayalım iftirâka Vedâ' olsun vedâ el-ħükmü li'llâh</p>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terkiib/4		
44. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necib)
	Vezin	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Mısra
	Matla	Ĝinâ geldi tevân yoğ ba'd ez-in bu 'abd-i 'âcizde
Matla		Makta
<p>Ĥam oldu kâmetim yoğ meyl-i ebrü 'abd-i 'âcizde Dükendi arzû-yı ĥâl [u] ĝisü 'abd-i 'âcizde Mübeddel oldu za'fa tâb-ı bâzû 'abd-i 'âcizde Cihânda kâlmadı ĥırş-ı tekâpü 'abd-i 'âcizde <i>Ĝinâ geldi tevân yoğ ba'd ez-in bu 'abd-i 'âcizde</i></p>		<p>Cihân gerçi Emiri ravza-i zevğ ü meserretidir Fakağ iğbâl ü servet olmasa dâr-ı felâketdir Olan insâna elzem ĥüsn-i aĥlâk u 'ibâdetdir Beğâ müjde vücûd-ı âdeme dünyâ muvağğatdır <i>Ĝinâ geldi tevân yoğ ba'd ez-in bu 'abd-i 'âcizde</i></p>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Mütekerrir/10		
45. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/6
	Matla	Âşinâ-yı bezm-i yâr ol pür-fiğân itsün seni Ĥidmet it pirân-ı 'aşka feyze kân itsün seni
Matla		Makta
<p>Şadığ ol Mevlâ nedim-i nükte-dân itsün seni Nükte-i 'ilm-i ledünne tercemân itsün seni Ĥikmet-efrüz-ı rumüz-ı ârifân itsün seni <i>Âşinâ-yı bezm-i yâr ol pür-fiğân itsün seni</i> <i>Ĥidmet it pirân-ı 'aşka feyze kân itsün seni</i></p>		<p>'Âlem-i imkânda olmağsa merâmın feyz-yâb Meclis-i rindân-ı feyz-â-feyze eyle intisâb Eyleme nüş-ı pey-â-peyden Emiri ictinâb <i>Sâğar-ı şahbâ-yı 'aşk ile Necibâ neş'e-yâb</i> <i>Ol tamâmen tâ ki âzâd-ı cihân itsün seni</i></p>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/6		

46. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Hzret-i maĥbûb-ı Hâk ĥayl-i rusûl ŧâhânesi Nur-ı pâkiyla münevverdir bu dil ĥânesi
Matla		Makta
Fâĥr-i 'âlemdir bu imkân kenziniñdür-dânesi Oldı ŧem'-i ĥüsnünün ŧems ü kamer pervânesi Ķudsiyân olmuş ser-â-pâ 'âŧıĥ-ı dîvânesi <i>Hzret-i maĥbûb-ı Hâk ĥayl-i rusûl ŧâhânesi</i> <i>Nur-ı pâkiyla münevverdir bu dil ĥânesi</i>		Cân fedâ olsun seniñ uğruñda ey 'âlî-ĥabîb Ey ĥabîb-i bî-nazîr-i ĥâzret-i Rabb-i Mucîb Bu Emîri 'nin yamandır ĥâlî kalmıŧdır ĥarîb <i>Yâ Ĥabîballâĥ ĥarîbîñdir seniñ mücrim Necîb</i> <i>Nâ'il it rûz-ı cezâ âña ŧefâ'at kânesi</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
47. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Ey cemâli burc-ı ĥüsnün âftâb-ı enveri Rûŧen oldı mihrîñe mâĥ oldıĥçün müŧteri
Matla		Makta
Küntü kenziñ ey muĥaddes ey mu'allâ gevheri Gelmemiş miŧliñ cihânz ĥalk olduĥ demden beri Müŧteri olsa 'aceb mi cân ile ins ü perî <i>Ey cemâli burc-ı ĥüsnün âftâb-ı enveri</i> <i>Rûŧen oldı mihrîñe mâĥ oldıĥçün müŧteri</i>		Bu Emîri görmemiŧdi böyle bir derd-i 'acîb Her ĥuŧürüm vaz'-ı meydân itnege var bîñ raĥîb Yâ Rasûlallâĥ utandırma beni ĥaldım ĥarîb <i>Bir ĥarîb-i derdmendiñdir seniñ mücrim Necîb</i> <i>Yoluña ŧad cân ile olsun fedâ cân u seri</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
48. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necîb)
	Vezin	Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/5
	Matla	Olur bir gün ĥarâb-ender-ĥarâb bu ĥâne-i dehri Bütün maĥv u fenâdan ĥiŧŧe-yâbdır 'âlemiñ ŧehri
Matla		Makta
Emel altın ĥadeĥlerle içirdi âdeme zehri Ĥaĥâyîĥ-bin-i eŧyâ ol 'uyunuñdan aĥıt nehri Beĥâyâ olmasa müñcer çekilmez 'âlemiñ ĥahrî <i>Olur bir gün ĥarâb-ender-ĥarâb bu ĥâne-i dehri</i> <i>Bütün maĥv u fenâdan ĥiŧŧe-yâbdır 'âlemiñ ŧehri</i>		Emîri ehl-i teslim ol atıl meydâna ŧıdĥ ile Ķadem baş ŧâĥ-râĥ-ı mesleke merdâne ŧıdĥ ile Eriŧ miĥât-ı 'id-ı vuŧlat-ı cânâna ŧıdĥ ile <i>Bugün sa'y eyle Ĥaĥĥ'a cânımı ĥurbâna ŧıdĥ ile</i> <i>Necîbâ geldi gitdi yevm-i 'ömriñ zuhri vü 'aşrı</i>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
49. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Sultan III. Ahmed (Necîb)
	Vezin	Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Musarra (Tek Beyit)

	Matla	<p>Çadd-1 dil-ber gibi dil eglencesi Çam-küsârim Çarağaç Bağçesi</p>
Matla		Makta
<p>Rihte şâfi gümüşden pençesi Böyle dil-ber müsteħabdır bencesi Dilberandır bağ-1 kudret goncası Hoş gelir tab'a miyânın incesi <i>Çadd-1 dil-ber gibi dil eglencesi</i> <i>Çam-küsârim Çarağaç Bağçesi</i></p>		<p>Rûh-şeklin kesb ider anda nesim Gösterür bir başka hâşşiyet şemim Ey Emiri cân bulur tab'-ı selim Zir ü bâlâsında dâr-ı feyz-i 'amim <i>Çadd-1 dil-ber gibi dil eglencesi</i> <i>Çam-küsârim Çarağaç Bağçesi</i></p>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tesdis-i Mütekerrir/8		
50. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Gazel/4
	Matla	Rüy-1 Hudâ mir'atın göster Muhammed Muştafa Dil sen şerifin vaşlını ister Muhammed Muştafa
Matla		Makta
<p>Hâmem dem-â-dem na'tın eyler Muhammed Muştafa Nuţkum genâ-yı pâkânı söyler Muhammed Muştafa Çeşmim mübârek vechiñi gözler Muhammed Muştafa <i>Rüy-1 Hudâ mir'atın göster Muhammed Muştafa</i> <i>Dil sen şerifin vaşlını ister Muhammed Muştafa</i></p>		<p>Olmuş Emiri dâ'imâ muhtâc-ı ihsân u 'atâ Zirâ ki şun 'udur aña taşşil-i âşâm u haţâ Lâyik degil ol bi-nevâ mahzûn ola rûz-ı cezâ <i>Sen şâhu itmişdir Hudâ sultân-ı cümle enbiyâ</i> <i>Eyler Necib senden recâ Kevser Muhammed Muştafa</i></p>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Tahmis-i Müzdevic/4		
51. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/3
	Matla	<p>Toğdı ol sultân-ı dîn a'ni Muhammed Muştafa Geldi fahrül-mürselin a'ni Muhammed Muştafa Mağdemiyle oldı eflâk u zemîn envârda ğark Oldurur nür-1 mübin a'ni Muhammed Muştafa</p>
Matla		Makta
<p>Çurre-i ehl-i yakîn a'ni Muhammed Muştafa Nür-1 firdevs-i berin a'ni Muhammed Muştafa Rûh-ı eflâk u zemîn a'ni Muhammed Muştafa Cân-ı Cibril-i Emîn a'ni Muhammed Muştafa Lübb-i Çur'an-ı Mübin a'ni Muhammed Muştafa <i>Toğdı ol sultân-ı dîn a'ni Muhammed Muştafa</i> <i>Geldi fahrül-mürselin a'ni Muhammed Muştafa</i></p>		<p>Ey Emiri 'aşık-ı şâdık bu dünyâyı n'ide 'Aşık-ı maħbûb-ı Hudâ'yı dilde âhir berk ide Olsun evrâdün bu dört mışra' dehr-i fanide <i>Çün mu 'ahhar mübtedâdir her kim anı derk ide</i> <i>Gerçi âhirde gelüp oldı muqaddem ma'nide</i> <i>Şad şalât bizden Necibâ rûh-ı pâkına gide</i> <i>Rahmeten li'l-âlemîn a'ni Muhammed Muştafa</i></p>
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terkiib/4		
52. Manzume		
Zemin Şiir	Şairi	Eşrefzâde Abdülkâdir (Necib)
	Vezin	Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
	Nazım Şekli/Birim Sayısı	Murabba/3

	Matla	Yâ ilâhî pür-zünübem 'afvîñ ile kıl rehâ Zerre-i ihsân ile setr it 'uyubumî şehâ Âsitânından cüdâ itme beni rüz-ı cezâ Enbiyâ vü mürselin içre hacil itme beni
Matla		Makta
Aldı etrâfım zebûn itdi beni nefis ü hevâ Defter-i a' mâlim oldu mecma'-ı zenz ü haâ Rüz-ı mahşerde n'olur hâlim benim yâ Rabbenâ Olmadı bir hîdmetim dünyâda maqrûn-ı rızâ Eyledim bu dört mısra'yla niyâz u ilticâ <i>Yâ İlâhî pür-zünübem 'afvîñile kıl rehâ</i> <i>Zerre-i ihsânile setr it 'uyubumî şehâ</i> <i>Âsitânından cüdâ itme beni rüz-ı cezâ</i> <i>Enbiyâ vü mürselin içre hacil itme beni</i>	Hâzret-i Hân Ahmed-i Sâlis şeh-i cennet-mekân Eyliyor cândan niyâz-ı kibriyâ-yı Müste'ân Nazm-ı pâkıldır Emîrî sırr-ı a' zamdan nişân Cennet ü didâr ile olsun bekdâ şâdumân Bağ ne dir bu dört mısra' da o sulţân-ı cihân <i>Kıl Necib-i dermendî nazre-i 'afva nişân</i> <i>Cürmünü mahv eyle it şâyeste-i hür-ı cinân</i> <i>O za 'îfñ dâ'imâ vird-i zebânıdır hemân</i> <i>Enbiyâ vü mürselin içre hacil itme beni</i>	
Nazım Şekli/Birim Sayısı: Terkiib/3		

Sonuç

Sonuç olarak altı yedi asırlık bir zaman diliminde Türk edebiyatının her dalındaki şairler tarafından benimsemiş ve sürdürülmüş bir gelenek olan mahlas kullanma, her ne kadar diğer şairlerden tefrik edilmek, yazılan eserlerin kaybolmasını önlemek gibi saiklerle yapılsa da şairlerin ortak mahlas kullanımından kaçamadığı görülmektedir. Dolayısıyla bazı şairlerin aynı mahlası tercih etmesi edebiyat tarihimizin her döneminde az ya da çok sorun teşkil etmiş, başta tezkire ve biyografi yazarları olmak üzere pek çok araştırmacının yanılmasına; şiir, eser ve şair hayatlarının karıştırılmasına neden olmuştur.

Müşterek mahlas kullanımı günümüz araştırmacıları için de oldukça önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Ali Emîrî'nin tertip ettiği Sultan III. Ahmed *Divânçe'si* ve bu divânçede bulunan şiirlere yazdığı ve "*Sultân Ahmed-i Sâlis Hazretlerinin Gazaliyyât ve Ebyâtıyla Tahmîsi*" başlığı altında topladığı manzumeler bugüne kadar pek çok araştırmacıyı yanlışla düşürmüş Sultan III. Ahmed'in şairliği hakkında hatalı bilgilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Bu çalışmada Ali Emîrî'nin III. Ahmed'in şiirleri olarak düşündüğü 52 manzume için kaleme aldığı tahmis/tesdis/terkiiblerin zemin şiirlerinin aidiyeti konusu ele alınmıştır. Çalışmamız neticesinde ilgili 52 manzumenin 39'unda Eşrefzâde Abdülkâdir'in şiirleri kullanılmış, 13'ünde ise III. Ahmed'in şiirleri yer almıştır. Dolayısıyla Ali Emîrî bilmeden Eşrefzâde'nin şiirlerini tazmin etmiş, şiirleri III. Ahmed'e mal ederek onlardan övgüyle bahsetmiştir. Kanatimizce Ali Emîrî'yi bu yanlışla sevk eden âmiller arasında en dikkate değer olanı Millet Kütüphanesi 632 numaralı şiir mecmuasında hem III. Ahmed'in hem de Eşrefzâde'nin şiirlerinin belli bir ayrıma tabi tutulmadan kaydedilmesidir.

Musammatların muhtevası ele alınırken değinildiği üzere şiirlerin naat ağırlıklı olması ve tasavvufane bir dilin hâkim olması hasebiyle edebiyat tarihimizde III. Ahmed'in en

çok naat söyleyen padişahlar arasında sayılması, mutasavvifane şiirler yazdığının söylenmesi de aslında gerçeği yansıtmadığı bu araştırmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitekim naat konulu şiirlerin tamamına yakını Eşrefzâde Abdülkâdir'e aittir.

Sonuç olarak bu çalışmayla edebiyat tarihi açısından oldukça önemli olan ortak mahlas sorununun farklı bir tezahürü ortaya konulmuş, Ali Emîrî tarafından yapılan bir hata düzeltilmiş, Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi'nin edebî hakkı teslim edilmiş, III. Ahmed ile ilgili yapılan edebiyat araştırmalarındaki hataların tashihi yapılmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar | References

- Ak, C. (2001). *Şair Padişahlar*. T.C. Kültür Bakanlığı Başkanlık Basımevi.
- Akün, Ö. F. (1994). Divan Edebiyatı. İçinde *İslâm Ansiklopedisi* (C. 9, ss. 389-422). TDV Yayınları.
- Ali Emîrî. *Sultan Ahmed-i Sâlis Hazretleri'nin Gazeliyâtı ve Tahmîsâtı* Ali Emîrî Koleksiyonu, Manzum 529/2.
- Ali Emîrî. (2013). *Cevâhirü'l-mülûk*. Diyarbakır Valiliği.
- Ali Emîrî. (2020). *Ali Emîrî Dîvânı* (G. Kut, Ed.). Yazma Eserler Kurumu.
- Ali Nureddin. (1311). *Kelâmü'l-mülûk Mülûkü'l-keâm*. Âlem Matbaası.
- Alkan Günay, N. (2012). Bir Sosyal Ağ Analizi Çalışması: 18. Yüzyıl Sonlarında Bursa Âyanı. *Gazi Akademik Bakış*, 5(10), 39-49.
- Bilgicioğlu, B. (2008). Sâdâbâd. İçinde *İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, ss. 379-381). TDV Yayınları.
- Coşgun, G. (2024a). *Eşrefzâde Abdülkâdir Necîb b. İzzeddîn ve İlâhiyât Dîvânı* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşgun, G. (2024b). Ortak Mahlas Sorununa Çarpıcı Bir Örnek: Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi'nin (Necîb) Şiirlerinin Ali Emîrî Tarafından Sultan III. Ahmed'e (Necîb) Mal edilmesi. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Vefatının 100. Yılında Ali Emîrî Özel Sayısı, 230-264. <https://doi.org/10.28981/hikmet.1500257>
- Çabuk, V. (2016). *Saraydan Şiirler*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Çalık, F. (2009). *Eşrefzâde İzzettîn ve Tefsîri: "Enîsü'l-Cenân"* [Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dere, Ö. F. (2001). *Hat Sanatında Hafız Osman Efendi ve Ekolü* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derman, M. U. (2013). *Murakka-i Has: Tuğrakeş Bir Padişah III. Ahmed*. Kubbealtı Yayınları.
- Duman, M. (2022). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler: III. Ahmed ve I. Mahmud Dönemi (1703-1754)* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, S. (2019). *Sultan III. Ahmed'in Bazı Eserlerinin Hat Sanatı Bakımından Tahlili* [Sanatta Yeterlik Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Erdoğan, M. (2002). *Türk Edebiyatında Muhammes*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdoğan, M. (2009). Divan Şiirinde Ortak Mahlas Sorunu ve Kabûlî Örneği. *Erdem: Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 53, 55-82.

- Esad Mehmed Efendi. (2018). *Bağçe-i Safâ-endûz*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gelibolulu Âli. (2017). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Güngör, Z. (2009). *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed'e Na'ıtlar (Metin Şerhi)*. Araştırma Yayınları.
- Güzel, B. (2023). *Mehmed Fahreddin Bursavî ve Gülzâr-ı İrfân İsimli Biyografik Eseri (İnceleme-Metin)*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- İlhan, E. (2016). *Lale Devrinde Gül Aşığı: III. Ahmed (Necib) -Hayatı, Sanatı ve Divançesi-*. Gece Kitaplığı.
- İlhan, E. (2024). Ali Emiri'nin Sultan Şairlere Yazdığı Tahmislere Ek: III. Ahmed Şiirlerinin Tahmisâtı. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Vefatının 100. Yılında Ali Emiri Özel Sayısı, 166-195. <https://doi.org/10.28981/hikmet.1505212>
- İpekten, H. (2012). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. Dergah Yayınları.
- İsen, M. (1997). Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şairler. İçinde Ötelerden Bir Ses: *Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler* (ss. 195-209). Akçağ Yayınevi.
- İsen, M., & Bilkan, A. F. (1997). *Sultan Şairler*. Akçağ Yayınevi.
- Kara, M. (2005). *Abdülkâdir Necib Efendi ve Mevlid'i*. İçinde Uluslararası Bursa Tasavvuf Kültürü Sempozyumu 4 (ss. 269-297). Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı.
- Karakurt, E. (2020). *Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Koleksiyonu 632 No'lu Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin) ve Mestap'a Göre Tasnifi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kınalızâde, H. Ç. (2017). *Tezkiretü'ş-şuarâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Kiraz, S. (2018). *Süleyman Giryânî Necmü'l-kulüb*. Kitabevi.
- Köksal, M. F. (2018). *Sana Benzer Güzel Olmaz-Divan Şiirinde Nazire*. Büyüyenay Yayınları.
- Kurtoğlu, O. (2006). Divan Şiirinde Mahlas Değiştiren ve Birden Fazla Mahlas Kullanan Şairler. *Bilig*, 38, 71-91.
- Latifi. (2018). *Tezkiretü'ş-şuarâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Mehmed Sirâceddin. (2018). *Mecma'-i Şuarâ ve Tezkire-i Üdebâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.

- Mîrzâzâde, M. S. (2018). *Tezkiretü'ş-şuarâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Ongun, T. (1936). *Edebiyat Lügatı*. Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyat.
- Özkan, A. (2013). *Eşrefoğlu Rûmî Hayatı, Tasavvufî Görüşleri ve Eşrefiyye Tarikatı* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Serin, M. (2010). *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. Kubbealtı Yayınları.
- Şehrîzâde Vahdetî. (t.y.). *Mahzenü's-safâ Kenz-i Dürer-i Zikr-i Şuarâ* (Mc. O.). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı.
- Tekdemir, V. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık Kurumu ve Bursa Ayanları: 1750-1800* [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tennûrizâde, M. (1229). *Hediyetü'l-fukarâ* (Şer'iyye). Millet Kütüphanesi.
- Tolasa, H. (2002). *16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi -Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre-*. Akçağ Yayınevi.
- Tuncer, Ş. (2022). *Bir Padişaha Yakından Bakmak: Günlük Yaşam ve Yakın Çevre Özelinde Sultan III. Ahmed'in Hayatı* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuncer, Ş. (2023). *Sultan III. Ahmed*. Timaş Akademi Yayınları.
- Vassâf, O. H. (2015). *Sefîne-i Evliyâ* (C. 1). Kitabevi.
- Yakışır, A. (2024). *Türk Edebiyatında Musammatlar (Bentlerden Oluşan Nazım Şekilleri)* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. (2006). *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*. Akçağ Yayınevi.
- Yıldırım, M. (2022). *Gazzîzâde Abdüllatif Efendi ve Ravzâtü'l-muflihûn Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Sözlük)* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, O. (2021). Necîb: Sultan III. Ahmed. İçinde N. Öztoprak (Ed.), *Osmanlı Hanedan Şairleri: Osman Bey'den Vahdettin'e* (ss. 275-287). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi. (2017). *Fransa Sefaretnamesi*. Dergâh Yayınları.